

ΙΔΡΥΜΑ ΡΟΖΑ ΛΟΥΞΕΜΠΟΥΡΓΚ

**ΟΛΑ ΟΣΑ ΘΑ ΘΕΛΑΤΕ ΝΑ ΜΑΘΕΤΕ
ΓΙΑ ΤΙΣ ΕΛΛΗΝΟΓΕΡΜΑΝΙΚΕΣ
ΣΧΕΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΚΡΙΣΗ, ΑΛΛΑ ΔΕΝ
ΤΟΛΜΑΝΕ ΝΑ ΣΑΣ ΠΟΥΝ**

Δημοφιλείς πλάνες για την κρίση χρέους

luxemburg argumente

Δύο χρόνια ευρωκρίση: την άνοιξη του 2010 τα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο διέσωσαν την ελληνική κυβέρνηση από αδυναμία πληρωμής. Εντούτοις, μόλις δυο χρόνια αργότερα η Αθήνα χρειάζεται ένα ακόμη πακέτο δανείων. Το Μάρτιο του 2012 εγκρίθηκε επί-λους η πίστωση έπειτα από έντονες συζητήσεις. Στην Ευρώπη οι κυβερνήσεις ερίζουν για το εάν ο δανεισμός είναι αναγκαίος και ποιος θα τον πληρώσει. Στη Γερμανία κυριαρχεί η άποψη ότι η ίδια η Ελλάδα ευθύνεται για τη συμφο-ρά της: πρώτα κατάφερε με πονηριές να ενταχθεί στην Ευρωζώνη, έπειτα η ελληνική κυβέρνηση ξόδευε πάρα πολλά και, κυρίως, οι κυβερνώμενοι δού-λευαν πολύ λίγο.

Τέτοιου είδους ερμηνευτικά μοτίβα, στα οποία λανθάνει ο εθνικισμός, καλλιερ-γήθηκαν από τα γερμανικά μέσα ενημέρωσης και τους γερμανούς πολιτικούς, οι οποίοι μάλιστα προτείνουν αντίστοιχες «λύσεις» για την κρίση: οι Έλληνες πρέπει να ξοδεύουν λιγότερο, να εργάζονται περισσότερο και να πουλήσουν τη δημόσια περιουσία τους – και, εφόσον αυτές οι λύσεις αποτύχουν, η Ελλά-δα πρέπει να βγει από την Ευρωζώνη. Η ανοησία σε όλα αυτά είναι πως ούτε οι αναφερόμενες ως αιτίες της κρίσης είναι σωστές ούτε οι προτεινόμενες λύσεις οδηγούν πράγματι στην έξοδο από την κρίση.

Το παρόν φυλλάδιο, στο πρώτο μέρος, αντικρούει τις συνήθεις απόψεις για την Ελλάδα και την κρίση και θα δείξει ποια είναι τα πραγματικά προβλήματα της χώρας. Αυτό το πρώτο μέρος είναι η ενημερωμένη μορφή του φυλλαδίου «Πουλήστε τα νησιά σας, ξοφλημένοι Έλληνες!», που κυκλοφόρησε το 2011. Ακολουθεί ένα δεύτερο μέρος για την πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τα μέτρα που λαμβάνονται για τη δήθεν λύση της ευρωκρίσης, όπου εξηγείται γιατί το κούρεμα του χρέους δεν σώζει την Ελλάδα, ποιο σκοπό εκπληρώνει ο μηχανισμός διάσωσης του ευρώ και ποιος θα πληρώσει στο τέλος το λογα-ριασμό για τη «διάσωση» του ευρώ.

Μέρος Ι: Η Ελλάδα και οι γερμανοί φίλοι της

Τι είναι η κρίση; Λάθος περιγραφές της κατάστασης	4
1. «Η Ελλάδα έχει υπερβολικά υψηλό χρέος»	4
2. «Οι χρηματαγορές φοβούνται μια πτώχευση του ελληνικού κράτους»	5
Τι προκάλεσε την κρίση; Απόδοση σε λάθος αιτίες	6
3. «Οι Έλληνες είναι τεμπέληδες»	6
4. «Οι Έλληνες κάνουν διαρκώς διακοπές»	6
5. «Εμείς πληρώνουμε τις συντάξεις πολυτελείας των Ελλήνων»	7
6. «Οι Έλληνες ζούσαν πλουσιοπάροχα»	8
7. «Οι Έλληνες ζούσαν πάνω από τις οικονομικές τους δυνατότητες»	9
8. «Το ελληνικό κράτος είναι υπερδιογκωμένο»	10
9. «Η Ελλάδα δεν είναι ανταγωνιστική»	10
10. «Οι Έλληνες είναι διεφθαρμένοι»	12
11. «Η Ελλάδα εντάχθηκε στη νομισματική ένωση με πλαστούς ισολογισμούς»	13
Πώς προχωράμε; Λάθος λύσεις	15
12. «Οι Έλληνες θα πρέπει πρώτα να μειώσουν τις δαπάνες τους, πριν τους βοηθήσουμε εμείς για μια ακόμη φορά»	15
13. «Πουλήστε λοιπόν τα νησιά σας, ξοφλημένοι Έλληνες!»	16
14. «Να πληρώσουν οι πιστωτές!»	17
15. «Πετάξτε επιτέλους τους Έλληνες έξω από το ευρώ!»	18
Ο ρόλος των Γερμανών: ψεύτικοι φίλοι	19
16. «Θέλουμε να είμαστε φίλοι των Ελλήνων»	19
17. «Να βοηθάμε τους φίλους μας – όχι όμως και να μπαίνουμε εγγυητές γι' αυτούς»	19
18. «Την Ελλάδα την σώζουν οι γερμανοί φορολογούμενοι»	20
19. Επίμετρο: είναι η Ελλάδα θύμα των κερδοσκόπων;	21

Μέρος II: Η «διάσωση» του ευρώ σε τρία βήματα

Πρώτο βήμα: απομόνωση του ελληνικού προβλήματος	24
1. Μια «βιώσιμη λύση για την Ελλάδα»	24
2. Μια «εύλογη συμμετοχή των ιδιωτών πιστωτών»	26
Δεύτερο βήμα: το Ευρωπαϊκό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (EFSF) και ο Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Σταθερότητας (ESM) – το τείχος προστασίας από τα κράτη της κρίσης	29
Τρίτο βήμα: διαρκής σταθερότητα μέσω του θεσμικού περιορισμού του ελλείμματος και της περικοπής των μισθών	32
3. Τα «μέτρα δημοσιονομικής πολιτικής»: νόμοι για τη λιτότητα	32
4. Τα «μέτρα οικονομικής πολιτικής»: νόμοι για τις περικοπές μισθών	34
Συμπέρασμα: ποιον σώζει η «διάσωση» του ευρώ	37

ΜΕΡΟΣ Ι: Η ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΟΙ ΓΕΡΜΑΝΟΙ ΦΙΛΟΙ ΤΗΣ

ΝΕΑ, ΕΝΗΜΕΡΩΜΕΝΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΦΥΛΛΑΔΙΟΥ
«ΠΟΥΛΗΣΤΕ ΤΑ ΝΗΣΙΑ ΣΑΣ, ΞΟΦΛΗΜΕΝΟΙ
ΕΛΛΗΝΕΣ!» (ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ BILD, 27/10/2010)
20 ΔΗΜΟΦΙΛΕΙΣ ΠΛΑΝΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ ΧΡΕΟΥΣ

1. «Η ΕΛΛΑΔΑ ΕΧΕΙ ΥΠΕΡΒΟΛΙΚΑ ΥΨΗΛΟ ΧΡΕΟΣ»

Δεδομένα: Εξαιτίας της οικονομικής κρίσης, το δημόσιο χρέος της Ελλάδας από το 2007 ως και το 2010 αυξήθηκε από 115% σε 143% του ΑΕΠ. Το ποσοστό χρέους το 2011 ξεπέρασε το 160%. Προς σύγκριση: το χρέος της Γερμανίας ανέρχεται σήμερα σε περίπου 83% του ΑΕΠ.

Αξιολόγηση: Το πολύ υψηλό χρέος από μόνο του δεν εξηγεί τα προβλήματα της Ελλάδας. «Δεν υπάρχει «σωστό νούμερο» για το ποσοστό χρέους, ούτε στη θεωρία ούτε στην πράξη». ¹ Το χρέος της Ιταλίας το 2010 έφτανε σε 120% του ΑΕΠ της και της Ιαπωνίας σε 200%. Όμως, σε αντίθεση με την Ελλάδα, καμία από τις δύο χώρες δεν θεωρούνταν «χρεοκοπημένη». Γιατί; Διότι οι χρηματαγορές υποβίβαζαν την πιστοληπτική ικανότητα της Ελλάδας – άρα και τα ομόλόγιά της. Αυτό ανέβασε τα επιτόκια των νέων δανείων τόσο πολύ, που η Αθήνα δεν μπορούσε πια να ξαναδανειστεί χρήματα. ² Προς σύγκριση: το Μάιο του 2011 η Ελλάδα πλήρωσε για διετή κρατικά ομόλογα επιτόκιο 25%, ενώ η Ιταλία μόνο 3% και η Ιαπωνία μόλις 0,2%. ³ Επομένως, το πρόβλημα ήταν τα υψηλά επιτόκια, που διαμορφώνονταν από την κερδοσκοπία των χρηματαγορών. Σύμφωνα με υπολογισμούς του γερμανικού Ινστιτούτου Μακροοικονομικής Πολιτικής (IMK), το 2010, αν το μέσο επιτόκιο για τα ελληνικά κρατικά ομόλογα έπεφτε στο 3%, τότε, ως το 2015, το χρέος της χώρας θα μπορούσε να μειωθεί στο 110% του ΑΕΠ. ⁴ Ωστόσο, όσο τα επιτόκια είναι τόσο υψηλά, η Αθήνα δεν μπορεί να δανειστεί χρήματα από τις χρηματαγορές. Συνεπώς, στην πράξη το κράτος έχει ήδη χρεοκοπήσει και παραμένει ικανό προς πληρωμή μόνο με τη δανειοδότηση από τα κράτη της ΕΕ. Είναι σαφές ότι το αν μια χώρα πτωχεύσει αποτελεί εντέλει πολιτική απόφαση.

1 Οικονομική υπηρεσία της Τράπεζας BHF, 4/6/2011. 2 Ένα απλοποιημένο παράδειγμα επ' αυτού: έστω ότι η Ελλάδα δανείζεται, μέσω της έκδοσης ενός ομολόγου, 1.000.000 ευρώ με ετήσιο σταθερό επιτόκιο 5% (= 50.000 ευρώ). Κατόπιν το ομόλογο ανταλλάσσεται στο χρηματιστήριο και η αξία του κατακρημνίζεται. Η τιμή του από 1.000.000 ευρώ πέφτει σε 500.000. Το επιτόκιο όμως του 5% (= 50.000 ευρώ) παραμένει το ίδιο. Συνεπώς, το ομόλογο τώρα έχει απόδοση για τον αγοραστή 10% (50.000 για 500.000 ευρώ). Αν θελήσει η Ελλάδα να εκδώσει ένα νέο ομόλογο, το επιτόκιο που θα πρέπει να πληρώσει η ελληνική κυβέρνηση καθορίζεται με βάση την απόδοση του παλιού. Για να δανειστεί λοιπόν η Ελλάδα «φρέσκο» χρήμα θα πρέπει να προσφέρει στους επενδυτές επιτόκιο 10%. 3 Τον Ιούλιο του 2011 τα επιτόκια για τα ιταλικά ομόλογα διετούς διάρκειας εκτοξεύθηκαν ξαφνικά πάνω από 4,5% και για τα δεκαετούς διάρκειας πάνω από 6% αλλά αυτό δεν επηρέασε σημαντικά την οικονομική κατάσταση της Ιταλίας. Κι αυτό είναι μια ακόμη απόδειξη του πόσο γρήγορα η κερδοσκοπία μπορεί να αλλάξει το στόχο της. 4 IMK: *Schuldenschnitt bringt mehr Nachteile als Vorteile* [Το κούρεμα του χρέους επιφέρει περισσότερες ζημιές από όφελος], Μάιος 2010.

2. «ΟΙ ΧΡΗΜΑΤΑΓΟΡΕΣ ΦΟΒΟΥΝΤΑΙ ΜΙΑ ΠΤΩΧΕΥΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ»

Δεδομένα: Όσο πιο χαμηλά κατακυλούσαν οι τιμές των ελληνικών ομολόγων στις χρηματαγορές τόσο πιο ψηλά σκαρφάλωνε το επιτόκιο τους και αυξανόταν η απόδοσή τους (βλ. υποσημείωση 2).

Αξιολόγηση: Οι χρηματαγορές δεν «φοβούνται» τίποτα. Δεν είναι ανθρώπινα όντα με αισθήματα και φόβους, αλλά ούτε και ουδέτερος θεσμός που αξιολογεί αντικειμενικά την οικονομική κατάσταση μιας χώρας. Η χρηματαγορά δεν είναι τίποτα άλλο από το σύνολο των επενδυτών που επιδιώκουν με χρηματοπιστωτικές επενδύσεις να κερδίσουν όσο το δυνατόν περισσότερα χρήματα. Όποιος πράγματι φοβόταν την πτώχευση του ελληνικού κράτους το 2010/2011 είχε προ πολλού πουλήσει όσα ελληνικά κρατικά ομόλογα κατείχε. «Όλοι οι άλλοι ήλπιζαν ότι η Ελλάδα θα σωθεί και ότι θα αποκόμιζαν τεράστια κέρδη από τους τόκους».⁵

Αυτή η ελπίδα ωστόσο δεν εκπληρώθηκε: με το κούρεμα του χρέους το Μάρτιο του 2012 οι ιδιώτες δανειστές της Ελλάδας έχασαν περισσότερο από το μισό των αξιώσεών τους (βλ. Μέρος II).

⁵ Εφημερίδα *Berliner Zeitung*, 27/4/2010.

ΤΙ ΠΡΟΚΑΛΕΣΕ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ; ΑΠΟΔΟΣΗ ΣΕ ΛΑΘΟΣ ΑΙΤΙΕΣ

3. «ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΕΙΝΑΙ ΤΕΜΠΕΛΗΔΕΣ»

Δεδομένα: Στην Ελλάδα οι άνθρωποι δουλεύουν πολύ. Σύμφωνα με την Eurostat, πριν από την κρίση ο πραγματικός εβδομαδιαίος χρόνος εργασίας –χωρίς το μεσημεριανό διάλειμμα– ήταν στην Ελλάδα 44,3 ώρες, στη Γερμανία 41 ώρες και ο μέσος όρος στην Ευρωπαϊκή Ένωση 41,7 ώρες.⁶ Η γαλλική τράπεζα Natixis υπολόγισε για τη Γερμανία τον μέσο ετήσιο χρόνο εργασίας σε 1390 ώρες, ενώ για την Ελλάδα στις 2119 ώρες.⁷

Αξιολόγηση: «Πράγματι, και η Γερμανία έχει υψηλό χρέος – αλλά εμείς μπορούμε να το εξοφλήσουμε. Διότι κάθε πρωί σηκωνόμαστε νωρίς και δουλεύουμε όλη μέρα».⁸ Πέραν του ότι στην Ελλάδα δουλεύουν πολύ και πέραν του ότι η σχόλη δεν είναι οπωσδήποτε κάτι κακό και η δουλειά δεν είναι οπωσδήποτε κάτι καλό, είναι καταρχήν λάθος να αναζητούμε τα αίτια της κρίσης μιας χώρας στην έλλειψη εργατικότητας των κατοίκων της. Οι Έλληνες δεν έχουν την επιλογή να δουλέψουν περισσότερο για να βγουν από την κρίση. Μάλλον το αντίστροφο συμβαίνει: εξαιτίας της κρίσης πολλοί Έλληνες εξαναγκάστηκαν σε ανεργία. Στο τέλος του 2011 το επίσημο ποσοστό ανεργίας άγγιζε το 21% – στους νέους το ποσοστό αυτό ξεπερνά το 50%. Είναι προφανές ότι η «τεμπελιά» δεν δημιουργεί κρίσεις, οι κρίσεις όμως αφανίζουν τις θέσεις εργασίας. Το αντίθετο συμβαίνει στη Γερμανία, όπου η οικονομική ανάκαμψη μείωσε το ποσοστό της ανεργίας του 2011 σε λιγότερο από 7%.

4. «ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΚΑΝΟΥΝ ΔΙΑΡΚΩΣ ΔΙΑΚΟΠΕΣ»

Δεδομένα: Σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Ίδρυμα για τη Βελτίωση των Συνθηκών Διαβίωσης και Εργασίας (Eurofound), πριν από την κρίση οι Έλληνες εργαζόμενοι είχαν δικαίωμα κατά μέσο όρο σε 23 ημέρες άδεια το χρόνο. Οι Γερμανοί βρίσκονται στην ευχάριστη θέση να δικαιούνται 30 ημέρες άδεια δι-

6 Εφημερίδα *Handelsblatt*, 2/5/2010. 7 Natixis, Flash Economics, 30/5/2011. 8 Εφημερίδα *BILD*, 5/3/2010.

ακοπών, που είναι και το ανώτατο στην Ευρώπη. Η πρωτιά αυτή δεν αλλάζει ακόμη και αν συνυπολογίσουμε τις αργίες.

Αξιολόγηση: «Δεν είναι δυνατόν να έχουμε κοινό νόμισμα και ο ένας να δικαιούται πολλές μέρες άδειας και ο άλλος ελάχιστες», είπε η καγκελάρια Άνγκελα Μέρκελ στα μέσα Μαΐου του 2011. Αυτή η δήλωση είναι μια παραλλαγή του ψόγου περί «τεμπελιάς». Πρόκειται για μια προσπάθεια να εξηγηθεί η κρίση με την –σε ατομικό επίπεδο– κακή συμπεριφορά των Ελλήνων. Αντίθετα, η καγκελάρια επαινεί το λαό της χώρας της: το γεγονός ότι «εμείς» έχουμε γερή οικονομία οφείλεται στη «δική μας» εργατικότητα.

5. «ΕΜΕΙΣ ΠΛΗΡΩΝΟΥΜΕ ΤΙΣ ΣΥΝΤΑΞΕΙΣ ΠΟΛΥΤΕΛΕΙΑΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ»⁹

Δεδομένα: Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ, ο μέσος όρος ηλικίας συνταξιοδότησης για τους άνδρες στη Γερμανία το 2010 ήταν η ηλικία των 61,5 ετών, στην Ελλάδα η ηλικία των 61,9 ετών. Ακόμη, οι Έλληνες σε καμία περίπτωση δεν παίρνουν «συντάξεις πολυτελείας»: ο μέσος όρος της σύνταξης στην Ελλάδα έφτανε το 55% του μέσου όρου των καταβαλλόμενων συντάξεων στην Ευρωζώνη. Το 2007 ανερχόταν σε 617 ευρώ. Τα δύο τρίτα των συνταξιούχων στην Ελλάδα αναγκάζονται να τα βγάλουν πέρα με λιγότερα από 600 ευρώ το μήνα.

Αξιολόγηση: «Το ζήτημα είναι ότι οι άνθρωποι σε χώρες όπως η Ελλάδα, η Ισπανία, η Πορτογαλία δεν θα έπρεπε να συνταξιοδοτούνται νωρίτερα απ' ό,τι στη Γερμανία», είπε η καγκελάρια Μέρκελ στα μέσα Μαΐου του 2011. Τόσο η καγκελάρια όσο και η εφημερίδα *BILD* θα έπρεπε να γνωρίζουν την πραγματική κατάσταση των συνταξιούχων στην Ελλάδα. Προφανώς όμως, γι' αυτές δεν μετράνε τα γεγονότα. Σύμφωνα με τη δική τους λογική, κάθε χρόνος και κάθε ευρώ σύνταξης είναι πολυτέλεια για μια χώρα που βρίσκεται σε κρίση. Έτσι, η δανειοδότηση από την ΕΕ προϋπέθετε δραματική μείωση των ελληνικών συντάξεων, η οποία και εφαρμόστηκε. Το ίδιο ισχύει για τις κρατικές δαπάνες για την υγεία και τους ανέργους (βλ. Μέρος II).

⁹ *BILD*, 27/4/2010.

6. «ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΖΟΥΣΑΝ ΠΛΟΥΣΙΟΠΑΡΟΧΑ»

Δεδομένα: Το επίπεδο των μισθών στην Ελλάδα το 2010 ανερχόταν μόλις στο 73 % του μέσου όρου των μισθών στην Ευρωζώνη: σύμφωνα με την Eurostat, το κόστος εργασίας ανά ώρα ανερχόταν σε 17,7 ευρώ στην Ελλάδα και σε 29 ευρώ στη Γερμανία. «Σύμφωνα με στοιχεία του INE/ΓΣΕΕ, το ένα τέταρτο των απασχολούμενων Ελλήνων αμείβεται με λιγότερα από 750 ευρώ το μήνα».¹⁰ Για παράδειγμα, δάσκαλοι με δεκαπέντε χρόνια υπηρεσίας αμείβονταν περίπου 40 % λιγότερο απ' ό,τι στη Γερμανία¹¹ – προ κρίσης. Σύμφωνα με την Eurostat, ήδη πριν από την κρίση η φτώχεια απειλούσε το ένα πέμπτο των Ελλήνων, ενώ το 25 % του πληθυσμού δεν διέθετε επαρκή χώρο στέγασης (7 % στη Γερμανία). Οι έλληνες εργαζόμενοι από το 2000 ως το 2010 πράγματι πέτυχαν αύξηση μισθού πάνω από 38 %. Ωστόσο, αυτό δεν τους έκανε διόλου πλουσιότερους: αν συνυπολογίσουμε τον πληθωρισμό, απομένει ο πραγματικός μισθός μειωμένος κατά 1,6 %.¹²

Αξιολόγηση: Τα περί υψηλών μισθών στην Ελλάδα είναι μια «εξήγηση» της κρίσης που συμπληρώνει τον ψόγο περί «τεμπελιάς» με τον ψόγο περί «σπατάλης». Όπως και με την «τεμπελιά» και τις «συντάξεις πολυτελείας», έτσι και εν προκειμένω επιχειρείται να εφαρμοστούν στο πεδίο της μακροοικονομίας ορισμένες προφανώς εύπεπτες κοινοτοπίες: αν δουλεύουμε σκληρά και κάνουμε οικονομία, όλα θα πάνε καλά. Έτσι ερμηνεύονται οι μικρές κρίσεις, αλλά και η μεγάλη: ««Αρκεί να ρωτήσουμε τη Σουαβή* νοικοκυρά», μας συμβούλευσε η Μέρκελ. «Θα μας έλεγε μια αλήθεια της ζωής: κανείς δεν μπορεί να ζει για πολύ πάνω από τις οικονομικές του δυνατότητες». Αυτός είναι ο πυρήνας της διεθνούς κρίσης».¹³

Πράγματι, η διαφορά ανάμεσα στις κοινοτοπίες και την πραγματικότητα είναι προφανής. Η «σκληρή δουλειά» δεν φέρνει την ανάκαμψη· συμβαίνει μάλλον το αντίθετο: η οικονομική ανάκαμψη δημιουργεί θέσεις εργασίας. Από την άλλη πλευρά, η «λιτότητα» μπορεί να οδηγήσει στην καταστροφή (βλ. την περίπτωση της Ελλάδας), ενώ οι νέοι δανεισμοί θα μπορούσαν να βοηθήσουν να ξεπεραστούν οι χαλεποί καιροί (όπως συνέβη με τη Γερμανία στην ύφεση του 2009).

¹⁰ Εφημερίδα *Frankfurter Rundschau*, 25/7/2010. ¹¹ Ifo-Schnelldienst (περιοδική έκδοση του γερμανικού Ινστιτούτου Οικονομίας), 5/2007. ¹² Infoportal, Deutschland & Globalisierung, εβδομαδιαία αναφορά, 23/2/2012. ¹³ Ηλεκτρονικό περιοδικό *Focus-online*, 1/12/2008. *Σ.τ.μ.: Σουαβία: κρατίδιο της ομοσπονδιακής Γερμανίας. Οι κάτοικοι του θεωρούνται, από τους υπόλοιπους Γερμανούς, εξαιρετικά οικονομίοι.

7. «ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΖΟΥΣΑΝ ΠΑΝΩ ΑΠΟ ΤΙΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΤΟΥΣ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ»

Δεδομένα: Η ελληνική κυβέρνηση, εδώ και χρόνια, ξοδεύει περισσότερα από όσα εισπράττει. Το διάστημα 2000–2007 το έλλειμμα του κρατικού προϋπολογισμού κυμαινόταν μεταξύ 4% και 7% του ΑΕΠ.

Αξιολόγηση: Σχεδόν όλες οι κυβερνήσεις στον κόσμο «ζουν πάνω από τις οικονομικές τους δυνατότητες», ξοδεύουν δηλαδή περισσότερα από όσα εισπράττουν. Για παράδειγμα, το δημοσιονομικό έλλειμμα της γερμανικής κυβέρνησης από το 2000 ως το 2007 κυμαινόταν μεταξύ 1,6% και 4% του ΑΕΠ. Το πρόβλημα της Ελλάδας δεν ήταν τόσο πολύ οι νέοι δανεισμοί, όσο το γεγονός ότι από μια στιγμή κι έπειτα οι χρηματαγορές κερδοσκοπούσαν εις βάρος της Ελλάδας, παρασύροντας έτσι τα επιτόκια για νέα δάνεια σε δυσβάσταχτα επίπεδα (βλ. παραπάνω). Αυτό μπορεί να συμβεί και σε μια χώρα χωρίς μεγάλα ελλείμματα, όπως δείχνει το παράδειγμα της Ιρλανδίας, η οποία πριν από την κρίση παρουσίαζε μάλλον πλεόνασμα παρά έλλειμμα στον προϋπολογισμό. Ωστόσο, και η Ιρλανδία έπεσε θύμα των χρηματαγορών και χρειάστηκε βοήθεια 85 δισεκατομμυρίων ευρώ από την ΕΕ και το ΔΝΤ.

«Είναι αλήθεια ότι η Γερμανία έχει επίσης υψηλό χρέος – αλλά εμείς μπορούμε να το εξοφλήσουμε [...] Διότι εμείς αποταμιεύουμε πάντα ένα μέρος από τα έσοδά μας για τους δύσκολους καιρούς», έγραφε το 2010 η εφημερίδα *BILD*.¹⁴ Όσον αφορά το δημόσιο χρέος, η *BILD* κάνει λάθος: ακόμη και η γερμανική κυβέρνηση στο παρελθόν μόνο δανειζόταν (αυξάνοντας το χρέος) και δεν «αποταμίευε». Σε ό,τι όμως αφορά το σύνολο της οικονομίας, ο ισχυρισμός αυτός περιέχει μια αλήθεια: στο γερμανικό δημόσιο χρέος των περίπου 2000 δισεκατομμυρίων ευρώ αντιστοιχεί ένα σύνολο ιδιωτικών περιουσιών ύψους περίπου 7400 δισεκατομμυρίων ευρώ.¹⁵ Ωστόσο, δεν πρόκειται για «δική μας» περιουσία. Το μεγαλύτερο μέρος της είναι συγκεντρωμένο στα χέρια ελάχιστων πλουσίων. Το κράτος θα μπορούσε να επωφεληθεί από αυτές τις περιουσίες αν αποκτούσε πρόσβαση σε αυτές – αν δηλαδή τις φορολογούσε.¹⁶ Αλλά αυτό δεν θα συμβεί: ο φόρος περιουσίας στη Γερμανία καταργήθηκε το 1997.

¹⁴ *BILD*, 5/3/2010. ¹⁵ Γερμανικό Ινστιτούτο Οικονομικής Έρευνας (DIW), εβδομαδιαία αναφορά 50/2010. ¹⁶ Το ίδιο ισχύει και για την Ελλάδα: το 2010, στο κατά κεφαλήν δημόσιο χρέος των 24.280 ευρώ αντιστοιχούσαν 56.937 ευρώ κατά κεφαλήν ιδιωτικής περιουσίας (Credit Suisse Global Wealth Databook, 2010).

8. «ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ ΕΙΝΑΙ ΥΠΕΡΔΙΟΓΚΩΜΕΝΟ»

Δεδομένα: Οι δημόσιες δαπάνες ως ποσοστό του ΑΕΠ ανέρχονταν στην Ελλάδα το 2008 σε 48%, ενώ στη Γερμανία μόλις σε 44%.

Αξιολόγηση: Πριν από την κρίση ωστόσο τα πράγματα ήταν διαφορετικά: μεταξύ 2000 και 2006 το ποσοστό των δημόσιων δαπανών της Ελλάδας μειώθηκε από το 47% στο 43%, και όλο αυτό το διάστημα παρέμενε διαρκώς χαμηλότερο από το αντίστοιχο ποσοστό της Γερμανίας.¹⁷ Αιτία για τη μείωση ήταν η έντονη οικονομική ανάπτυξη εκείνο το διάστημα, η οποία όμως κατέρρευσε καθώς βάθαινε η οικονομική κρίση.¹⁸ Για την «υπερδιογκωση» των δημόσιων δαπανών της Ελλάδας ευθύνεται συνεπώς η ύφεση και όχι κάποιος εθισμός των Ελλήνων στην υπερβολική σπατάλη.

Παρεμπιπτόντως, η Σουηδία εδώ και δέκα χρόνια εμφανίζει ποσοστό δημοσίων δαπανών 51–55% του ΑΕΠ – και όμως δεν πτώχευσε. Δυο λόγια ακόμη για τον «υπερδιογκωμένο» κρατικό μηχανισμό: σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ, στην Ελλάδα οι δημόσιοι υπάλληλοι αποτελούν το 7,9% του συνολικού εργατικού δυναμικού. Στη Γερμανία το αντίστοιχο ποσοστό ανέρχεται σε 9,6%, ο δε μέσος όρος για τις βιομηχανικές χώρες είναι 15%.

9. «Η ΕΛΛΑΔΑ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΗ»

Δεδομένα: Αυτό ισχύει – εφόσον πάρουμε για μέτρο το εξωτερικό εμπόριο. Το εξωτερικό εμπόριο της Ελλάδας παρουσιάζει εδώ και χρόνια υψηλό έλλειμμα, που το 2009 έφτανε το 14% του ΑΕΠ. Δηλαδή η Ελλάδα εισάγει περισσότερα από όσα εξάγει, πράγμα που αποδίδεται κυρίως στη μεγάλη αύξηση των ελληνικών μισθών. Συνεπώς, το επίπεδο των μισθών στην Ελλάδα πρέπει να μειωθεί ώστε να ξαναγίνει η χώρα ανταγωνιστική.

¹⁷ Michael Schlecht, *Euro brennt [Το ευρώ καίγεται]*, κείμενο θέσεων, 21/5/2010. ¹⁸ Εξαιτίας αυτής της έντονης ανάπτυξης, το υψηλό δημόσιο χρέος της Ελλάδας δεν αποτελούσε πρόβλημα· πρβλ. στο διαδίκτυο: http://www.stiftungmarktwirtschaft.de/uploads/tx_tproducts/datasheet/Argument_110_Generationenbilanz_int_2010_05.pdf.

Αξιολόγηση: Η «ανταγωνιστικότητα» δεν είναι «ικανότητα». Περιγράφει μια σχέση. Όντως στην Ελλάδα, μεταξύ 2000 και 2010 το κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος αυξήθηκε κατά 40% περίπου.¹⁹ Αυτό όμως αποτελούσε πρόβλημα μόνο διότι σε άλλες χώρες αυξήθηκε λιγότερο, και άρα οι επιχειρήσεις αυτών των χωρών έχουν το πλεονέκτημα του χαμηλού κόστους στην παγκόσμια αγορά. Πρωταθλήτρια της Ευρώπης στη συγκράτηση των μισθών αναδείχθηκε η Γερμανία, όπου το κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος αυξήθηκε μόλις κατά 5%, χάρη στις πενιχρές αυξήσεις των ημερομισθίων. Το αποτέλεσμα ήταν υψηλά εμπορικά πλεονάσματα για τη Γερμανία και υψηλά εμπορικά ελλείμματα για χώρες όπως η Ελλάδα, η Πορτογαλία, η Ιρλανδία και η Ισπανία. Η γερμανική επιτυχία είναι συνεπώς μόνον το ανεστραμμένο είδωλο της αποτυχίας στην περιφέρεια της Ευρωζώνης: χωρίς τα ελλείμματα στην Ελλάδα, την Ισπανία και την Πορτογαλία, η Γερμανία δεν θα είχε πλεόνασμα.²⁰ Με την εξαγωγική της επίθεση η Γερμανία εξυγιάνθηκε σε βάρος των γειτόνων της.²¹

Η Γερμανία έχει τώρα «σφριγηλές επιχειρήσεις, των οποίων τα προϊόντα είναι περιζήτητα σε όλη την υφήλιο», θριαμβολογούσε η *BILD*.²² Η αυτόκλητη εκπρόσωπος των «απλών ανθρώπων» μπορεί να αγαλλιάζει, αλλά δεν θα πρέπει να ξεχνά ότι αυτή η γερμανική εξαγωγική επιτυχία πληρώνεται με τη φτώχεια των γερμανών εργαζομένων: επειδή οι μισθοί είτε μειώθηκαν είτε αυξήθηκαν ελάχιστα, η ιδιωτική κατανάλωση στη Γερμανία παρέμεινε στάσιμη για μια ολόκληρη δεκαετία.²³

Μια ακόμη παρατήρηση: το Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ ορίζει την ανταγωνιστικότητα «ως το συνδυασμό των θεσμών, των πολιτικών και των παραγόντων που καθορίζουν το επίπεδο παραγωγικότητας μια χώρας [...] Το επίπεδο παραγωγικότητας καθορίζει και την απόδοση των επενδύσεων».²⁴ Να λοιπόν το μέτρο ανταγωνιστικότητας που ισχύει για όλες τις χώρες: πού συγκλίνουν οι προϋποθέσεις για την υψηλότερη απόδοση; Είναι όμως αμφίβολο αν αυτό είναι και το καταλληλότερο μέτρο για να εξασφαλιστεί μια καλή ζωή στους ανθρώπους όλου του κόσμου.

19 Commerzbank Research Note: *Euro-Peripherie vor der Lohnrevolution? [Η περιφέρεια της Ευρωζώνης ενώπιον της μισθολογικής επανάστασης]*, 1/4/2011. 20 Μεταξύ 2000 και 2009 η Γερμανία από το εμπόριο με την Ελλάδα, την Πορτογαλία, την Ισπανία και την Ιταλία πέτυχε ένα πλεόνασμα ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών 500 δισεκατομμυρίων ευρώ περίπου. 21 Διαφορετική είναι η άποψη της *BILD*: «Ενώ εμείς πληρώναμε τα σπασμένα, οι άλλοι έκαναν πάρτι στην πλάτη μας χωρίς να ντρέπονται» (*BILD*, 10/5/2010). 22 *BILD*, 5/3/2011. 23 Βλ. αναλυτικά Schlecht, ό.π. Επίσης, αναφορά του IMK, 6/0/2011: *Deutsche Arbeitskosten und Lohnstückkosten im europäischen Vergleich – Auswirkungen der Krise [Το κόστος εργασίας και το κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος στη Γερμανία και την Ευρώπη συγκριτικά – Οι επιπτώσεις της κρίσης]*, στο διαδίκτυο: http://www.boeckler.de/pdf/p_imk_report_60_2011.pdf. 24 Έκθεση ανταγωνιστικότητας 2010 του Παγκόσμιου Οικονομικού Φόρουμ (WEF).

10. «ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΕΙΝΑΙ ΔΙΕΦΘΑΡΜΕΝΟΙ»

Δεδομένα: Πράγματι, η φοροδιαφυγή και η φοροαποφυγή στην Ελλάδα εμφανίζονται πιο έντονες απ' ό,τι σε άλλες χώρες και «η διαφθορά είναι πανταχού παρούσα». ²⁵ Το μερίδιο της παραοικονομίας εκτιμάται περίπου στο 25 % της οικονομίας (συγκριτικά, της Γερμανίας είναι περίπου 15%)²⁶ και το συνολικό ποσό των διαφυγόντων φόρων γύρω στα 20 δισεκατομμύρια ευρώ ετησίως.²⁷

Αξιολόγηση: Η φοροδιαφυγή και η διαφθορά αποτελούν πράγματι μεγάλο πρόβλημα στην Ελλάδα.²⁸ Επ' αυτού, τέσσερις παρατηρήσεις.

Πρώτον, οι διαφυγόντες φόροι αποτελούν μια μορφή αναδιανομής εισοδήματος από το κράτος στον ιδιωτικό τομέα: τα χρήματα αυτά συνεπώς δεν «εξαφανίζονται». Άρα αυτό δεν εξηγεί την ελληνική κρίση.

Δεύτερον: «Υπεύθυνος για την επιπόλαιη ελληνική διαχείριση ήταν ο πρώην πρωθυπουργός, Κώστας Καραμανλής, στενός σύμμαχος της Άνγκελας Μέρκελ στην ΕΕ: με τη βοήθεια του πρόθυμου έλληνα πρωθυπουργού η Άνγκελα Μέρκελ κατάφερε πολλές φορές να σπάσει το μέτωπο των χωρών του Νότου σε σημαντικές κοινοτικές αποφάσεις. Ο Καραμανλής ήταν πάντα εκεί, έτοιμος να συμφωνήσει. Σε αντάλλαγμα, ο έλληνας πρωθυπουργός δεν χρειαζόταν να ανησυχεί μήπως του γίνει κάποια κρίσιμη ερώτηση για τη σπάταλη δημοσιονομική πολιτική του». Αυτά γράφει ο πρώην αρχισυντάκτης της οικονομικής εφημερίδας *Handelsblatt*.²⁹

Τρίτον: από την ελληνική οικονομία της διαφθοράς και των μίζων επωφελήθηκαν και οι γερμανικές επιχειρήσεις. «Από το 2008, σε αρκετές δικαστικές διαδικασίες αποδείχθηκε ότι οι γερμανικές επιχειρήσεις Siemens, Ferrostaal-MAN και Deutsche Bahn AG εξαγόραζαν, σε μεγάλη κλίμακα, έλληνες πολιτικούς και «χρηματοδοτούσαν» πολιτικές αποφάσεις προς όφελός τους. Μόνο ο όμιλος Siemens, από τα μέσα του 1990 και για μια σχεδόν δεκαετία, «επένδυε» στην Ελλάδα 15 εκατομμύρια ευρώ ετησίως, ώστε να επηρεάσει προς όφελός της πολιτικούς των δύο μεγάλων κομμάτων, της Νέας Δημοκρατίας και του ΠΑΣΟΚ».³⁰

²⁵ Ηλεκτρονικό περιοδικό *Spiegel online*, 10/3/2010. ²⁶ Δελτίο τύπου του γερμανικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Οικονομικής Έρευνας (IAW), 26/1/2010. ²⁷ Εφημερίδα *Der Standard*, 11/2/2010. ²⁸ Αλλά όχι μόνο στην Ελλάδα: «Οι Δανοί σφείλουν στο κράτος τους 9,8 δισεκατομμύρια ευρώ, ποσό που αντιπροσωπεύει το ένα τέταρτο περίπου των φόρων εισοδήματος ετησίως» (εφημερίδα *Financial Times Deutschland*, 1/2/2012). ²⁹ Schlecht, ό.π. ³⁰ *Griechenland, das Diktat von IWF und EU und die deutsche Verantwortung [Η Ελλάδα, οι επιταγές του ΔΝΤ και της ΕΕ και η ευθύνη της Γερμανίας]*, κείμενο θέσεων του επιστημονικού συμβουλίου της Attac Γερμανίας, 7/5/2010, στο διαδίκτυο: <http://www.attacnetzwerk.de/?id=256>.

Τέταρτον: το επίπεδο της διαφθοράς σε μια χώρα δεν είναι από μόνο του καθοριστικής σημασίας, πράγμα που τεκμηριώνεται από το δείκτη διαφθοράς της Διεθνούς Διαφάνειας (Transparency International). Σύμφωνα με το δείκτη, η διαφθορά στην Ελλάδα (που κατατάσσεται 80ή σε 182 κράτη το 2011) ήταν πράγματι σημαντικά υψηλότερη απ' ό,τι στη Γερμανία (14η στην κατάταξη). Ταυτοχρόνως όμως ήταν ελάχιστα υψηλότερη από τη χώρα-οικονομικό θαύμα, την Κίνα (75η), και χαμηλότερη από χώρες σε αναπτυξιακή άνθιση, όπως η Ινδονησία και το Μεξικό (και οι δύο στην 100ή θέση).

11. «Η ΕΛΛΑΔΑ ΕΝΤΑΧΘΗΚΕ ΣΤΗ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ ΜΕ ΠΛΑΣΤΟΥΣ ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΥΣ»³¹

Αεδομένα: Στην πραγματικότητα, ήδη από το 1997 το έλλειμμα του ελληνικού προϋπολογισμού ξεπερνούσε μονίμως το ανώτατο όριο της ΕΕ, που είναι το 3% του ΑΕΠ – ακόμη και κατά τη διετία 1997–1999, που ήταν αποφασιστικής σημασίας για την ένταξη της χώρας στην Ευρωζώνη. «Η Κοινότητα πληρώνει τώρα την επιείκειά της».³²

Αξιολόγηση: Η «απατεωνιά» των Ελλήνων έγινε επισήμως γνωστή μόλις το 2004. «Ψεύδεται όποιος ισχυρίζεται ότι οι Έλληνες μας εξαπάτησαν με ψευδή στοιχεία. Οι δήθεν εξαπατημένοι στην πραγματικότητα δεν πίστεψαν ποτέ αυτό το «μαγείρεμα» των αριθμών», δηλώνει ο ειδικός επί των οικονομικών του Χριστιανοκοινωνικού Κόμματος (CSU), Γκέοργκ Νίσλαϊν.³³ Παρ' όλα αυτά, ούτε η Ελλάδα αποκλείστηκε από τη νομισματική ένωση ούτε κινήθηκε εναντίον της διαδικασία για παραβίαση των συμφώνων ούτε της επιβλήθηκαν κυρώσεις, όπως π.χ. περικοπή των κοινοτικών επιδοτήσεων. Γιατί; Επ' αυτού μόνο εικασίες μπορούμε να κάνουμε: από το 2004, πρωθυπουργός στην Ελλάδα ήταν ο Κώστας Καραμανλής, έμπιστος της καγκελαρίου Μέρκελ (βλ. Σημείο 10). Επίσης, στόχος των ισχυρών κρατών της ΕΕ ήταν να συμπεριλάβουν στην Ευρωζώνη όσο το δυνατόν περισσότερες χώρες, ώστε η ενιαία νομισματική κοινότητα να αποκτήσει μεγαλύτερο οικονομικό βάρος – δεδομένου ότι το ευρώ είναι εντέλει ένα εγχείρημα ανταγωνιστικό προς το δολάριο, πίσω από το οποίο βρίσκονται οι ΗΠΑ και το ένα τέταρτο της παγκόσμιας οικονομικής δύναμης. Επιπλέον, με την είσοδο της Ελλάδας η Ευρωζώνη θα μπορούσε να επεκταθεί στη γεωπολιτικά σημαντική περιοχή

31 Εφημερίδα *Le Figaro*, 2/11/2011. 32 Εφημερίδα *Börse Online*, 7/1/2010. 33 Εφημερίδα *Berliner Zeitung*, 23/6/2011.

των Βαλκανίων³⁴ και της Εγγύς Ανατολής. Ίσως αυτό να συνδέεται και με το γεγονός ότι το ΔΝΤ και η ΕΕ εξαιρούν από το πρόγραμμα λιτότητας του 2010 τις εξοπλιστικές δαπάνες της Ελλάδας. Ως ποσοστό του συνολικού κρατικού προϋπολογισμού, οι δαπάνες αυτές είναι «δυόμισι φορές μεγαλύτερες από τις γερμανικές και υπερδιπλάσιες από τον μέσο όρο της Ευρωζώνης. Από τη δεκαετία του 1980, κυρίως γαλλικές και γερμανικές εταιρίες στρατιωτικού εξοπλισμού και οι κυβερνήσεις του Παρισιού και της Βόννης (μετέπειτα του Βερολίνου) υποστηρίζουν συστηματικά τον εξοπλισμό της Τουρκίας και της Ελλάδας».³⁵

³⁴ Η γερμανική κυβέρνηση υπερψήφισε την ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωζώνη έναν χρόνο μετά τον πόλεμο στο Κόσσοβο, έναν πόλεμο που η πλειονότητα των Ελλήνων αποδοκίμαζε. ³⁵ *Griechenland, das Diktat von IWF...*, ό.π.

12. «ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΘΑ ΠΡΕΠΕΙ ΠΡΩΤΑ ΝΑ ΜΕΙΩΣΟΥΝ ΤΙΣ ΔΑΠΑΝΕΣ ΤΟΥΣ, ΠΡΙΝ ΤΟΥΣ ΒΟΗΘΗΣΟΥΜΕ ΕΜΕΙΣ ΓΙΑ ΜΙΑ ΑΚΟΜΗ ΦΟΡΑ»

Δεδομένα: Το 2010 το δημοσιονομικό έλλειμμα της Ελλάδας έφτασε περίπου το 10,5% του ΑΕΠ. Η ελληνική κυβέρνηση υποσχέθηκε να μειώσει το 2011 αυτό το έλλειμμα σε 7,5%. Δεν το πέτυχε: το έλλειμμα έφτασε σχεδόν το 10%. Η χώρα δεν μπορεί, όπως αρχικά είχε προγραμματιστεί, να δανειστεί από το 2012 εκ νέου από τις χρηματαγορές και ως εκ τούτου υποστηρίζεται με νέα δάνεια από την ΕΕ και το ΔΝΤ ώστε να αποτραπεί η στάση πληρωμών. «Είναι απαράδεκτο να αρνείται η Ελλάδα να σφίξει το ζωνάρι ώστε να εξοικονομήσει χρήματα, αλλά να εξοικονομούν χρήματα οι γερμανοί φορολογούμενοι για λογαριασμό της», δήλωσε ο γενικός γραμματέας του CSU, Αλεξάντερ Ντόμπριντ.³⁶

Αξιολόγηση: Το υπερβολικά υψηλό έλλειμμα της Ελλάδας δεν σημαίνει ότι η Ελλάδα δεν εξοικονομεί χρήματα μειώνοντας τις δαπάνες της. Το κάνει, και μάλιστα με τρόπο βάνουσο. Εξαιτίας του προγράμματος λιτότητας, από τις αρχές του 2010 ο πληθυσμός της Ελλάδας έχασε κατά μέσο όρο σχεδόν το 20% των εισοδημάτων του.³⁷ «Καμία βιομηχανική χώρα τα τελευταία 25 χρόνια δεν έχει παρουσιάσει τόσο ραγδαία μείωση του διαρθρωτικού της ελλείμματος σε ένα μόνο έτος», αναφέρει ακόμη και ο οίκος αξιολόγησης Fitch.³⁸ Και η τράπεζα Berenberg θεωρεί το πρόγραμμα περιστολής δαπανών της ελληνικής κυβέρνησης ως «μάλλον τη σκληρότερη δημοσιονομική προσαρμογή» που εφαρμόστηκε ποτέ σε δυτική χώρα.³⁹

Το ότι το έλλειμμα του 2011 ήταν μεγαλύτερο απ' ό,τι είχε προγραμματιστεί δεν οφείλεται στη ροπή του ελληνικού κράτους σε σπατάλες. Δεν είναι οι δαπάνες υπερβολικά υψηλές· τα έσοδα είναι πολύ χαμηλά. Αυτό οφείλεται πρωτίστως στην ύφεση, η οποία επιδεινώνεται με το σκληρό πρόγραμμα λιτότητας. Επειδή το κράτος προβαίνει σε περικοπές, επειδή μειώνει μισθούς και συντάξεις και αυξάνει τις εισφορές, μειώνεται το ΑΕΠ. Για παράδειγμα, το λιανικό εμπόριο στα τέλη του 2011 είχε ήδη μειωθεί κατά 44% σε σχέση με

36 BILD, 3/11/2011. 37 Εφημερίδα *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 25/5/2011. 38 *Financial Times Deutschland*, 26/5/2011. 39 Berenberg Bank, *Macro Views*, 20/5/2011.

το προ κρίσης επίπεδο. Μεταξύ 2010 και 2011 πτώχευσαν περίπου 90.000 επιχειρήσεις, το 2012 προβλέπεται ότι θα κλείσουν πάνω από 64.000. Από τις αρχές του 2010 το ΑΕΠ συρρικνώθηκε κατά 12%. Τα έσοδα του κράτους από τη φορολόγηση μειώθηκαν επίσης. Ένα παράδειγμα: τον Ιανουάριο του 2012 τα έσοδα από το ΦΠΑ μειώθηκαν κατά 19% σχεδόν σε σχέση με τα έσοδα του ίδιου μήνα της προηγούμενης χρονιάς – παρά τον υψηλότερο φορολογικό συντελεστή. Ταυτοχρόνως η ύφεση καθιστά αναγκαία την αύξηση των δαπανών, για παράδειγμα για τους ανέργους. Άρα το πρόβλημα δεν είναι οι σπατάλες της ελληνικής κυβέρνησης, αλλά το πρόγραμμα λιτότητας. «Η υπερβολική δόση λιτότητας κοντεύει να σκοτώσει τους Έλληνες ασθενείς».⁴⁰ Η γερμανική κυβέρνηση δεν έχει προφανώς κανένα πρόβλημα με αυτό: «Δυστυχώς, κατά τη διάρκεια τέτοιων διαδικασιών προσαρμογής είναι αναπόφευκτο στην αρχή να αφανίζονται εκείνες οι οικονομικές δραστηριότητες που δεν είναι παρά μόνο η αντανάκλαση του πυροτεχνήματος που χρηματοδοτήθηκε από το δανεισμό».⁴¹

13. «ΠΟΥΛΗΣΤΕ ΛΟΙΠΟΝ ΤΑ ΝΗΣΙΑ ΣΑΣ, ΞΟΦΛΗΜΕΝΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ!»⁴²

Δεδομένα: Το ελληνικό κράτος διαθέτει περιουσία, η αξία της οποίας υπολογίζεται σε 270–300 δισεκατομμύρια ευρώ. Πρόκειται κυρίως για ακίνητα – μεταξύ άλλων και σε νησιά.

Αξιολόγηση: Η ελληνική κυβέρνηση δεν κάθεται να κλωσάει την περιουσία της. Έβαλε μπρος ένα ευρύ πρόγραμμα ιδιωτικοποιήσεων. Προσφέρει προς εκποίηση εταιρίες τηλεπικοινωνιών, ηλεκτρικής ενέργειας, λιμάνια και πολλά ακίνητα. Με αυτόν τον τρόπο η κυβέρνηση επιδιώκει να εισπράξει 50 δισεκατομμύρια ευρώ μέχρι το 2015. Υπάρχουν όμως πολλές παγίδες σε αυτό το πρόγραμμα: επειδή η Ελλάδα εξαναγκάζεται να πουλήσει, δεν θα πετύχει υψηλές τιμές για την περιουσία της. Οι αγοραστές –διεθνείς όμιλοι– θα προσπαθήσουν να εκμεταλλευτούν την έκτακτη ανάγκη της Ελλάδας. Επιπλέον, όταν το κράτος εκποιήσει τις κερδοφόρες εταιρίες του, θα χάσει και έσοδα. Συμπέρασμα: «Η εμπειρία αμέτρητων προγραμμάτων σταθεροποίησης που επιβλήθηκαν από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) δείχνει ότι [οι ιδιωτικοποιήσεις] είναι μια εξαιρετικά ρισκοκίνδυνη στρατηγική [...] Εξάλλου οι κανο-

⁴⁰ Berenberg Bank, 9/2/2012. ⁴¹ Επιστολή του γερμανού Υπουργού Οικονομικών στα μέλη του Ομοσπονδιακού Κοινοβουλίου, 23/2/2012. ⁴² BILD, 27/10/2010.

νικές διαδικασίες ιδιωτικοποιήσεων [...] χρειάζονται πολύ χρόνο, χρόνο που η Ελλάδα επί του παρόντος δεν διαθέτει. Άρα οι ιδιωτικοποιήσεις είναι μάλλον ακατάλληλο μέτρο έκτακτης ανάγκης».⁴³ Ωστόσο, η Τρόικα της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του ΔΝΤ επιμένει στην ιδιωτικοποίηση, η οποία σύμφωνα με τις απαιτήσεις της θα πρέπει να αποφέρει 19 δισεκατομμύρια ευρώ περίπου μέχρι το 2015 – χρήματα που προορίζονται για την εξυπηρέτηση του χρέους.

14. «ΝΑ ΠΛΗΡΩΣΟΥΝ ΟΙ ΠΙΣΤΩΤΕΣ!»

Δεδομένα: Το ελληνικό κράτος έχει ένα χρέος περίπου 350 δισεκατομμυρίων ευρώ. Για να σωθεί η Ελλάδα, οι πιστωτές της θα μπορούσαν να παραιτηθούν από ένα μέρος των δανείων που της χορήγησαν.

Αξιολόγηση: Το ελληνικό δημόσιο χρέος δεν αποτελεί ανυπέρβλητο πρόβλημα για την Ευρωζώνη. Το σύνολο των 350 δισεκατομμυρίων ευρώ αποτελεί μόλις το 3,7% του ΑΕΠ της Ευρωζώνης. Ωστόσο, το κούρεμα του χρέους καθυστέρησε πάρα πολύ επειδή οι κυβερνήσεις των κρατών της ΕΕ ανησυχούσαν για τον αντίκτυπο στις δικές του οικονομίες: πρώτον, η διαγραφή μεγάλου μέρους του χρέους θα προκαλούσε τεράστιες ζημιές στις τράπεζες. Δεύτερον, αν διαγραφόταν μέρος του ελληνικού χρέους, θα δημιουργούνταν προηγούμενο, και οι χρηματαγορές ενδεχομένως να ανέμεναν περαιτέρω διαγραφές χρεών στην Πορτογαλία, την Ιρλανδία ή ακόμη και στην Ισπανία και την Ιταλία.⁴⁴ «Η ανησυχία για την Ελλάδα θα μπορούσε να επεκταθεί και στις άλλες χώρες της περιφέρειας και να οδηγήσει στο ξεπούλημα των ομολόγων τους».⁴⁵ Αυτό θα σήμαινε το τέλος της Ευρωζώνης, της ραχοκοκαλιάς δηλαδή της γερμανικής οικονομίας.⁴⁶

Το δεύτερο πακέτο βοήθειας για την Ελλάδα, τον Οκτώβριο του 2011, προέβλεπε πράγματι μια γενναία διαγραφή του χρέους. Είναι όμως πια ξεκάθαρο: η ανακούφιση που φέρνει έρχεται υπερβολικά αργά και είναι υπερβολικά μικρή (βλ. Μέρος II, Σημείο 1).

43 VP Bank, Investment News, 1/6/2011. 44 Οι απώλειες για τις τράπεζες θα ήταν προδιαγεγραμμένες. Σύμφωνα με την Τράπεζα Διεθνών Διακανονισμών, η Ελλάδα, η Πορτογαλία, η Ιρλανδία και η Ισπανία χρωστούσαν στις ευρωπαϊκές τράπεζες στο τέλος του 2010 1340 δισ. ευρώ περίπου. Ένα τέταρτο αυτού του χρέους είναι το μερίδιο των γερμανικών τραπεζών, πρβλ. στο διαδίκτυο: http://bis.org/publ/qtrpdf/r_qa1106.pdf#page=100. 45 DZ Bank, Zinsmärkte, 9/5/2011. Πόσο πραγματικός ήταν αυτός ο κίνδυνος φάνηκε από τον Ιούλιο του 2011. Μετά την πρώτη απόφαση για κούρεμα του ελληνικού χρέους αυξήθηκαν ραγδαία τα επιτόκια των ισπανικών και των ιταλικών ομολόγων. 46 Τον Ιούλιο του 2011, σύμφωνα με έρευνα του Γερμανικού Βιομηχανικού και Εμπορικού Επιμελητηρίου (DIHK), το 88% των γερμανικών επιχειρήσεων αναφέρουν τη «σταθεροποίηση του ευρώ» ως τον κύριο στόχο της οικονομικής πολιτικής.

15. «ΠΕΤΑΞΕΤΕ ΕΠΙΤΕΛΟΥΣ ΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΕΣ ΕΞΩ ΑΠΟ ΤΟ ΕΥΡΩ!»⁴⁷

Δεδομένα: Με μια αποπομπή/έξοδο της Ελλάδας, η Ευρωζώνη θα μπορούσε να προσπαθήσει να απομονώσει το ελληνικό πρόβλημα και «να προστατέψει από τη μετάδοση της κρίσης» το χώρο του ευρώ. Η Ελλάδα με τη σειρά της θα μπορούσε να επαναφέρει τη δραχμή και στη συνέχεια να την υποτιμήσει. Σε αυτή την περίπτωση, οι ελληνικές εξαγωγές θα γίνονταν φθηνότερες και η χώρα θα μπορούσε να προσπαθήσει να βγει από την κρίση αυξάνοντας τις εξαγωγές της.

Αξιολόγηση: Αυτό έχει τουλάχιστον δύο σοβαρά μειονεκτήματα. Πρώτον: στην περίπτωση που η ελληνική κυβέρνηση επαναφέρει τη δραχμή, θα πρέπει να την υποτιμήσει δραματικά έναντι του ευρώ. Αλλά το χρέος της ελληνικής κυβέρνησης (όπως και των ελληνικών τραπεζών, επιχειρήσεων και νοικοκυριών) θα εξακολουθούσε να είναι απαιτητό σε ευρώ, με συνέπεια τη ραγδαία ανατίμησή του και την εκτίναξή του. Έτσι, η Ελλάδα θα καταστρεφόταν οικονομικά, και «το χρηματοπιστωτικό σύστημα είναι βέβαιο ότι θα κατέρρευε».⁴⁸ Τότε όμως και οι ξένοι πιστωτές της Ελλάδας –ως επί το πλείστον γερμανικές και γαλλικές τράπεζες– θα έπρεπε να διαγράψουν τα δάνεια που της χορήγησαν. Δεύτερον: υπάρχει ο κίνδυνος να θεωρήσουν οι χρηματαγορές ως προηγούμενο την έξοδο της Ελλάδας και να κερδοσκοπήσουν ποντάροντας στην έξοδο και άλλων χωρών από την Ευρωζώνη: «Μια χρεοκοπία θα προκαλέσει πλήρη πανικό στους επενδυτές. Ο κίνδυνος μετάδοσης της κρίσης είναι τεράστιος».⁴⁹ Με την έξοδο της Ελλάδας θα ακυρωνόταν η σιωπηρή εγγύηση της ύπαρξης της Ευρωζώνης και θα άνοιγαν διάπλατα οι πύλες για την κερδοσκοπία εις βάρος του ευρώ. «Το σχέδιο να αποτελέσει το ευρώ ένα παγκόσμιο νόμισμα που θα ανταγωνίζεται το δολάριο των ΗΠΑ θα είχε αποτύχει».⁵⁰ Ως εκ τούτου, οι χώρες της Ευρωζώνης προσπαθούν να κρατήσουν την Ελλάδα στη νομισματική ένωση – όχι από συμπόνια προς τους Έλληνες, αλλά για να αποτρέψουν τη δική τους ζημία. «Δεν βοηθήσαμε την Ελλάδα από συμπάθεια αλλά επειδή θεωρήσαμε ότι διαφορετικά επαπειλείται σοκ για το χρηματοπιστωτικό σύστημα».⁵¹

47 *BILD*, 17/2/2012. 48 DZ Bank, Zinsmärkte, 9/5/2011. 49 Δελτίο τύπου του ΙΜΚ, 17/2/2012, στο διαδίκτυο: http://www.boeckler.de/28607_38972.htm. 50 *Berliner Zeitung*, 27/4/2010. Για τα πλεονεκτήματα του καθεστώτος ενός παγκόσμιου νομίσματος, βλ. *Analyse & Kritik* 561, 20/5/2011, στο διαδίκτυο: http://www.akweb.de/ak_s/ak561/23.htm. 51 Μίχαελ Φουξ (CDU), εφημερίδα *Frankfurter Rundschau*, 15/1/2012. Η τελευταία πρόταση του Φουξ εξηγεί, εξάλλου, τη σκληρή ρηση της στάσης της ΕΕ απέναντι στην Ελλάδα από το τέλος του 2011: «Νομίζω ότι ο κίνδυνος αυτός έχει μειωθεί».

16. «ΘΕΛΟΥΜΕ ΝΑ ΕΙΜΑΣΤΕ ΦΙΛΟΙ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ»⁵²

Η φιλία είναι μια σχέση μεταξύ ανθρώπων και όχι μεταξύ πολιτικών μηχανισμών. Βεβαίως, συχνά μιλάμε μεταφορικά για «φιλικά» κράτη. Δεν εννοούμε όμως τόσο τους φιλικούς δεσμούς όσο τα κοινά συμφέροντα που τέτοια κράτη επιδιώκουν από κοινού. Το κοινό συμφέρον Ελλάδας και Γερμανίας σε αυτή την περίπτωση εντοπίζεται αμέσως: το κοινό νόμισμα, το ευρώ. Ενώ όμως η ελληνική κυβέρνηση θέλει να σώσει την οικονομία της από την κατάρρευση, η γερμανική κυβέρνηση προσπαθεί να απαλλαχτεί από το πρόβλημα της Ελλάδας με όσο το δυνατόν μικρότερο κόστος. Ως γνωστόν, μπροστά στα χρήματα η φιλία σταματά – ή δεν αρχίζει καν.

17. «ΝΑ ΒΟΗΘΑΜΕ ΤΟΥΣ ΦΙΛΟΥΣ ΜΑΣ – ΟΧΙ ΟΜΩΣ ΚΑΙ ΝΑ ΜΠΑΙΝΟΥΜΕ ΕΓΓΥΗΤΕΣ ΓΙ' ΑΥΤΟΥΣ»

Δεδομένα: 15 Μαΐου 2011, Κυριακή βράδυ, ток-σόου στη γερμανική τηλεόραση με παρουσιάστρια την Άννα Βιλ και θέμα: «Δισεκατομμύρια για τα φτωχάκια της Ευρωζώνης – Ρισκάρει η κυβέρνηση τα χρήματά μας;» Η εκπομπή αρχίζει με ένα ρεπορτάζ στο δρόμο, όπου στην ερώτηση «Θα δίνετε οικονομική βοήθεια σε γείτονα ή φίλο με προβλήματα;» οι περισσότεροι απαντούν «ναι». Στην ερώτηση όμως «Θα μπαίνατε και εγγυητής για το δάνειο φίλου σας;» ακολουθεί ένα κατηγορηματικό «όχι». Το κεντρικό ερώτημα της εκπομπής διαμορφώνεται λοιπόν ως εξής: «Επιτρέπεται στην πολιτική αυτό που δεν θα έκανε ποτέ κανείς στην ιδιωτική του ζωή; Να εγγυάται υπέρ άλλων για μεγάλα δάνεια;». Κι αυτό επειδή η Γερμανία, από τα μέσα του 2012, στο πλαίσιο του μόνιμου Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας (ESM) θα αναλάβει εγγυήσεις ύψους 168 δισεκατομμυρίων ευρώ.

52 BILD, 5/3/2010.

Αξιολόγηση: Άρα «εμείς», οι Γερμανοί, δεν θα έπρεπε να εγγυηθούμε για τους Έλληνες. Όμως «εμείς» δίνουμε συνεχώς εγγυήσεις – χωρίς κανείς να ζητήσει τη συναίνεσή μας. Για παράδειγμα, «εμείς» εγγυηθήκαμε για τον εγχώριο τραπεζικό τομέα. Όταν οι γερμανικές τράπεζες απειλήθηκαν, τον Οκτώβριο του 2008, η γερμανική κυβέρνηση ενέκρινε ένα πακέτο βοήθειας 480 δισεκατομμυρίων ευρώ, εκ των οποίων τα 400 δισεκατομμύρια ήταν εγγύηση για τις τράπεζες.

18. «ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΤΗΝ ΣΩΖΟΥΝ ΟΙ ΓΕΡΜΑΝΟΙ ΦΟΡΟΛΟΓΟΥΜΕΝΟΙ»

Δεδομένα: Με το πρώτο πακέτο βοήθειας το 2010, δημόσιοι θεσμοί (κράτη-μέλη της ΕΕ, το ΔΝΤ και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή) υποσχέθηκαν στην Ελλάδα στήριξη 110 δισεκατομμυρίων. Το δεύτερο πακέτο βοήθειας, το 2012, περιλάμβανε 139 δισεκατομμύρια ευρώ. Το γερμανικό μερίδιο το 2010 ανερχόταν σε 22 δισεκατομμύρια, το 2012 σε 40 δισεκατομμύρια ευρώ περίπου.

Αξιολόγηση: Πρώτον, αυτοί που «βοηθούν» την Ελλάδα δεν είναι οι γερμανοί φορολογούμενοι, όπως λέγεται συχνά. Τα χρήματα που προορίζονται για την Ελλάδα η γερμανική κυβέρνηση δεν τα παίρνει από τα φορολογικά έσοδα, αλλά τα δανείζεται με επιτόκιο 1–3% και, στη συνέχεια, τα δανείζει με τόκους στα «κράτη της κρίσης», τόκων-ποινής συμπεριλαμβανομένων. Για τη «βοήθεια» από το πρώτο πακέτο δανείων η Ελλάδα πρέπει να πληρώσει επιτόκιο 4,2%, η Ιρλανδία 5,8% και η Πορτογαλία επιτόκιο μεταξύ 5,5% και 6%. Αυτή η συμφωνία ήταν μάλλον μια καλή δοσοληψία για τους Γερμανούς «φορολογούμενους»: από τη διαφορά των επιτοκίων εισέρρευσαν στη χώρα ως το τέλος του 2011 πάνω από 300 εκατομμύρια ευρώ. Και θα εισρεύσουν ακόμη περισσότερα – με την προϋπόθεση βέβαια ότι τα «κράτη της κρίσης» θα μπορούν να αποπληρώσουν το χρέος τους. Αν και τα επιτόκια που πρέπει να πληρώσουν τα «κράτη της κρίσης» για τα δάνεια του 2011 και του 2012 μειώθηκαν, ωστόσο το Υπουργείο Οικονομικών της Γερμανίας εξακολουθεί να έχει κέρδος: «η Γερμανία εξακολουθεί να χρηματοδοτεί φθηνότερα τη βοήθεια προς την Ελλάδα από ό,τι αυτή η βοήθεια τελικά παρέχεται στην Ελλάδα», όπως είπε ο Σόιμπλε.⁵³ Σε αυτό το πλαίσιο, η *BILD* έχει δίκιο όταν βγάζει πρωτοσέλιδο: «Έλληνες, από μας δεν παίρνετε δεκάρα!».⁵⁴ Γιατί ισχύει ακριβώς το αντίθετο: τελικά, η Ελλάδα πληρώνει τη Γερμανία.

53 Επιστολή του Σόιμπλε στα μέλη του Ομοσπονδιακού Κοινοβουλίου της Γερμανίας, 23/2/2012. 54 *BILD*, 5/3/2010.

Δεύτερον, στόχος τους δεν είναι να «σώσουν» την Ελλάδα με αυτά τα δισεκατομμύρια. «Τα έκτακτα μέτρα εξυπηρετούν συνολικά τη διασφάλιση της σταθερότητας στην Ευρωζώνη», σύμφωνα με το Υπουργείο Οικονομικών της Γερμανίας.⁵⁵ Αυτό διατυπώθηκε εξάλλου ρητά από το Γιούρογκρουπ στην απόφαση συγκρότησης του Μηχανισμού Σταθερότητας (ESM) το Μάρτιο του 2011: «Τα κράτη-μέλη που έχουν ως νόμισμα το ευρώ ιδρύουν έναν μηχανισμό σταθερότητας που ενεργοποιείται, όποτε καθίσταται αναγκαίο, για να εξασφαλίσει τη σταθερότητα στην Ευρωζώνη συνολικά». Πράγμα το οποίο σημαίνει: η δανειακή βοήθεια δεν αποσκοπεί να σώσει τις υπερχρεωμένες χώρες, αλλά να προστατέψει το υπόλοιπο της Ευρωζώνης από τις συνέπειες της υπερχρέωσής τους. Πρόκειται για προστασία των δανειστών έναντι του οφειλέτη.

19. ΕΠΙΜΕΤΡΟ: ΕΙΝΑΙ Η ΕΛΛΑΔΑ ΘΥΜΑ ΤΩΝ ΚΕΡΔΟΣΚΟΠΩΝ;

Δεδομένα: Η Ελλάδα πριν από την κρίση είχε όντως υψηλό δημόσιο χρέος. Όμως αυτό το χρέος μπορούσε να το αντέξει. Το 2008 οι τόκοι ως μερίδιο του ΑΕΠ ανέρχονταν σε 4,3% περίπου. Πριν από δέκα χρόνια ήταν περίπου 8%. Η Ελλάδα κινδύνευσε να περιέλθει σε αδυναμία πληρωμής για πρώτη φορά όταν, στα τέλη του 2009, οι χρηματαγορές άφησαν τα ελληνικά ομόλογα να κατακυλήσουν, πράγμα που σήμαινε ότι τα νέα δάνεια ήταν απρόσιτα για την Ελλάδα (βλ. υποσημείωση 2). Από αυτή την άποψη, η Ελλάδα είναι «θύμα των αγορών».

Αξιολόγηση: Λέγεται συχνά ότι η Ελλάδα φέρει αποκλειστικά «ιδία ευθύνη» για την κρίση της. Η οικονομία της είναι διαλυμένη, η κυβέρνηση σπάταλη, η κοινωνία διεφθαρμένη και ο λαός τεμπέλης. Άρα, η κρίση είναι αναγκαία συνέπεια της οικονομικής και δημοσιονομικής κατάστασης της χώρας. Εντούτοις αυτό δεν αληθεύει. Πρώτον, διότι η κατάσταση της Ελλάδας δεν ήταν τόσο απελπιστική όσο συνήθως λέγεται. Αυτό αποδεικνύεται από τα επιχειρήματα που αναφέρθηκαν παραπάνω. Δεύτερον, η θεωρία περί «ιδίας ευθύνης» παραβλέπει ένα σημαντικό σημείο: εάν μια χώρα θεωρείται «απλώς χρεωμένη» ή «υπερχρεωμένη» εξαρτάται από την αξιολόγηση των χρηματαγορών, δηλαδή από την «εμπιστοσύνη» των δανειστών στην ικανότητα της χώρας να εξυπηρετήσει τις μελλοντικές οφειλές της. Αυτή η αξιολόγηση αφορά το μέλλον,

⁵⁵ Στην πρόταση του Υπουργείου Οικονομικών της Γερμανίας προς το Ομοσπονδιακό Κοινοβούλιο για έγκριση της οικονομικής βοήθειας προς την Ελλάδα, 23/2/2012.

είναι δηλαδή μια υποκειμενική προσδοκία και, ως εκ τούτου, δεν συμπίπτει ποτέ με την αντικειμενική κατάσταση μιας χώρας. Μια κρίση εμπιστοσύνης δεν είναι λοιπόν ποτέ αναγκαία συνέπεια, είναι μια απόφαση των χρηματαγορών.

Επομένως δεν ήταν αναπόδραστο γεγονός να κερδοσκοπήσουν κάποτε οι επενδυτές εις βάρος της Ελλάδας. Από την άλλη πλευρά, δεν ήταν και απλή σύμπτωση. Γιατί; Οι χρηματαγορές το 2009 αντιδρούσαν πολύ νευρικά. Σε όλο τον κόσμο, χώρες είχαν συσσωρεύσει υψηλά χρέη από την κρίση και τη διάσωση των τραπεζών. Την ίδια στιγμή, η επιχειρηματική κατάσταση των τραπεζών παρέμενε επισφαλής. Όλα αυτά έκαναν τους επενδυτές να αναζητούν μάλλον την ασφάλεια παρά το ρίσκο και να αναρωτιούνται: πού να τοποθετήσουμε τα χρήματά μας ώστε να είναι διασφαλισμένα; Ποια χώρα παραμένει πράγματι φερέγγυα; Σε αυτή τη συγκριτική αξιολόγηση χωρών, η Ελλάδα είχε τη χειρότερη θέση το 2009. Η οικονομία της συρρικνωνόταν. Ήδη από το 2008 είχε υψηλό δημοσιονομικό έλλειμμα, 8 % του ΑΕΠ. Το 2009 αυτό το έλλειμμα έφτασε σχεδόν στο 17 % του ΑΕΠ – η υψηλότερη τιμή ελλείμματος βιομηχανικής χώρας.

Επιπλέον, η Ελλάδα δεν είχε μόνο υψηλό συνολικό χρέος, αλλά και την πιο επικίνδυνη δομή χρέους. Πρώτον, σχεδόν ένα τρίτο του χρέους της ήταν δάνεια με κυμαινόμενα επιτόκια, το οποίο σημαίνει ότι το επιτόκιο που έπρεπε να πληρώσει η Ελλάδα για αυτά τα δάνεια μπορούσε να αυξηθεί οποτεδήποτε. Δεύτερον, σχεδόν το 70 % των δανειστών της προέρχονταν από το εξωτερικό – μπορούσαν δηλαδή οποτεδήποτε να αποσύρουν τα χρήματά τους. Την ίδια στιγμή, η Ελλάδα είχε υψηλό έλλειμμα εξαγωγών και επομένως ήταν μονίμως εξαρτημένη από τον εξωτερικό δανεισμό για να καλύψει αυτό το έλλειμμα. Και τρίτον: οι αξιώσεις της Ελλάδας έναντι άλλων ήταν πολύ μικρότερες από το χρέος της, δηλαδή η ελληνική κυβέρνηση είχε πάρει πολλά δάνεια και είχε χορηγήσει λίγα. Το καθαρό δημόσιο χρέος της (δηλαδή το συνολικό χρέος μείον τις απαιτήσεις έναντι τρίτων) το 2010 ανερχόταν περίπου στο 115 % του ΑΕΠ, ποσοστό ίσο με αυτό της Ιαπωνίας. Λαμβάνοντας υπόψη όλα τα παραπάνω, μπορούμε να πούμε ότι η κερδοσκοπία εις βάρος της Ελλάδας δεν ήταν αναπόδραστη, αλλά ούτε και εντελώς τυχαία. Ήταν η συνέπεια μιας επανεκτίμησης που έκαναν οι πιστωτές όταν βρέθηκαν αντιμέτωποι με τη χρηματοπιστωτική κρίση.

ΜΕΡΟΣ II: Η «ΔΙΑΣΩΣΗ» ΤΟΥ ΕΥΡΩ ΣΕ ΤΡΙΑ ΒΗΜΑΤΑ

Τα μέτρα που ελήφθησαν το 2010/2011 για την επίλυση του προβλήματος της Ελλάδας δεν βελτίωσαν την κατάσταση. Το πρόγραμμα των υπέρογκων περικοπών επιδείνωσε την ύφεση στη χώρα, εκτόξευσε το χρέος της Ελλάδας ακόμη πιο ψηλά και υπονόμεισε ακόμη περισσότερο την εμπιστοσύνη των αγορών. Χώρες όπως η Πορτογαλία, η Ισπανία, η Ιταλία και το Βέλγιο μπήκαν στο στόχαστρο των επενδυτών. Η Ευρωζώνη απειλούνταν με κατάρρευση. Ως εκ τούτου, οι χώρες του ευρώ, υπό την ηγεσία της γερμανικής και της γαλλικής κυβέρνησης, αποφάσισαν να αντιμετωπίσουν το πρόβλημα με μια πιο συνολική λύση. Τέλη Οκτωβρίου 2011 παρουσίασαν τη στρατηγική τους, που τέθηκε σε εφαρμογή τους μήνες που ακολούθησαν. Βασίζεται ουσιαστικά σε τρία σημεία, τα οποία παρουσίασε ο γερμανός Υπουργός Οικονομικών, Βόλφγκανγκ Σόιμπλε, με επιστολή του στα μέλη του Ομοσπονδιακού Κοινοβουλίου, ως εξής:

- «Μια βιώσιμη λύση για την Ελλάδα, η οποία προβλέπει εύλογη συμμετοχή των ιδιωτών δανειστών».
- «Μια αποτελεσματική χρήση του προσωρινού μηχανισμού διάσωσης ώστε να αποσοβηθεί εν τη γενέσει του ο κίνδυνος μετάδοσης».
- «Να δεσμεύονται ρητά τα επισφαλή στον χρηματοπιστωτικό κίνδυνο κράτη ότι θα λάβουν όλα τα αναγκαία οικονομικά, πολιτικά και δημοσιονομικά μέτρα».

ΠΡΩΤΟ ΒΗΜΑ:

ΑΠΟΜΟΝΩΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ

1. ΜΙΑ «ΒΙΩΣΙΜΗ ΛΥΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ»

Αποφάσεις: Η Ελλάδα θα λάβει από δημόσιους οργανισμούς (Ευρωπαϊκό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (EFSF) και ΔΝΤ) 130 δισεκατομμύρια ευρώ επιπλέον μέχρι το 2014. Σε αυτά προστίθενται και τα υπόλοιπα 24 δισεκατομμύρια ευρώ από το πρώτο πακέτο του 2010. Με την παροχή της βοήθειας αυτής συνδέονται συγκεκριμένοι όροι: να ληφθούν ακόμη αυστηρότερα μέτρα λιτότητας και να προωθηθούν οι διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις. Η Ελλάδα υποχρεώθηκε, εκτός από τις περικοπές του 2010, οι οποίες αναλογούν στο 12% του ΑΕΠ τουλάχιστον, να προβεί σε επιπλέον περικοπές ίσες με το 1,5% του ΑΕΠ (= 3,3 δισ. ευρώ). Πρακτικά, αυτό σημαίνει:

- Απόλυση 15.000 δημοσίων υπαλλήλων το 2012· οι απολύσεις πρέπει να φτάσουν τις 150.000 συνολικά μέχρι το 2015.⁵⁶
- Περαιτέρω περικοπές, άνω του 1,1 δισεκατομμυρίου ευρώ, στον τομέα της υγείας το 2012. Μείωση των αμυντικών δαπανών και των κρατικών επενδύσεων κατά 400 εκατομμύρια ευρώ αντιστοίχως.
- Περαιτέρω μείωση των συντάξεων και των μισθών των δημοσίων υπαλλήλων (στην αστυνομία, την πυροσβεστική) κατά 10%.
- Μείωση του κατώτατου μισθού στον ιδιωτικό τομέα από 750 σε 590 ευρώ. Για τους νέους εργαζόμενους κάτω των 25 ετών μάλιστα, ο ελάχιστος μισθός μειώνεται στα 500 ευρώ. Συνδεδεμένο με τον κατώτατο μισθό είναι και το επίδομα ανεργίας, το οποίο θα μειωθεί από 460 σε 320 ευρώ το μήνα.
- Κατάργηση των περισσότερων επιδομάτων των μισθών. «Για παράδειγμα, ο μισθός ενός εμποροϋπαλλήλου μειώνεται σε 962 από 1375 ευρώ».⁵⁷
- Πάγωμα των μισθών μέχρι να μειωθεί η ανεργία στο 10% (η οποία το Δεκέμβριο του 2011 ήταν 20,8%).
- Υποχρέωση εκποίησης της δημόσιας περιουσίας, από την οποία η Ελλάδα αναμένεται να εισπράξει, μέχρι το 2014, 12 δισεκατομμύρια ευρώ – ενώ το πρώτο πακέτο βοήθειας απαιτούσε έσοδα από ιδιωτικοποιήσεις ύψους 34 δισεκατομμυρίων ευρώ.

⁵⁶ Κατ' αναλογία, στη Γερμανία οι προς απόλυση δημόσιοι υπάλληλοι θα ξεπερνούσαν το ένα εκατομμύριο. ⁵⁷ Γερμανικό Πρακτορείο Ειδήσεων (dpa), 9/2/2012.

Κατά την επιβολή των αποφάσεων η δημοκρατική διαδικασία παρακάμφθηκε και η κυριαρχία της ελληνικής κυβέρνησης ανέσταλη:

- Ζητήθηκε έγγραφη δέσμευση από τους πολιτικούς των ελληνικών κομμάτων ότι θα εφαρμόσουν όλα τα μέτρα. Αυτό έγινε για να διασφαλιστεί ότι οι μεταρρυθμίσεις θα πραγματοποιηθούν ανεξάρτητα από το ποιο κόμμα θα κυβερνά στο μέλλον.
- Όταν, στα τέλη του 2011, η κυβέρνηση Παπανδρέου θέλησε να διενεργήσει δημοψήφισμα για τα μέτρα λιτότητας, η γερμανική κυβέρνηση απείλησε να ανακαλέσει την οικονομική βοήθεια.
- Κατά την ψηφοφορία για την έγκριση του Μνημονίου Συνεργασίας το Φεβρουάριο του 2012 στο Ελληνικό Κοινοβούλιο, ο νέος πρωθυπουργός Λουκάς Παπαδήμος απείλησε με αποβολή από την κυβέρνηση όποιον πολιτικό θα καταψήφιζε το Μνημόνιο.
- Η εφαρμογή των μέτρων θα ελέγχεται εφεξής από μια μόνιμη αντιπροσωπεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στην Αθήνα.
- Μέρος των νέων δανείων από την ΕΕ πηγαίνει κατευθείαν σε ειδικό δεσμευμένο λογαριασμό, ο οποίος προορίζεται αποκλειστικά για την αποπληρωμή του δανείου. Αυτό προβλέπεται για να εμποδίσει την Ελλάδα να δαπανά αυτά τα δεσμευμένα χρήματα για άλλους σκοπούς εκτός από την εξυπηρέτηση του χρέους.

Αξιολόγηση: Τα βαριά μέτρα λιτότητας θα οδηγήσουν την ελληνική οικονομία ακόμη πιο βαθιά στην άβυσσο. «Η Ελλάδα πάσχει από υπερβολική δόση λιτότητας».⁵⁸ Τα μέτρα οξύνουν την ύφεση, η ύφεση αυξάνει το χρέος, το χρέος αντιμετωπίζεται εκ νέου με νέα μέτρα λιτότητας. Πρόκειται για έναν «θανατηφόρο φαύλο κύκλο».⁵⁹

Αυτός ο κύκλος, σύμφωνα με τα σχέδια της ΕΕ, θα σπάσει όταν φθηνώνει η εργατική δύναμη. «Η Ελλάδα θα ξανασταθεί στα πόδια της μόνο με τεράστια μείωση του κόστους».⁶⁰ Οι περικοπές των μισθών υποτίθεται πως θα τονώσουν τις εξαγωγές. Ωστόσο, και αυτή η στρατηγική μάλλον θα αποτύχει. Διότι οι εξαγωγές αγαθών, που αντιπροσωπεύουν το 8% του ελληνικού ΑΕΠ (συγκριτικά: Γερμανία 45%, Ιρλανδία 56%), είναι πολύ χαμηλές. Επιπλέον, η ελληνική οικονομία αποτελείται ουσιαστικά από χιλιάδες μικροεπιχειρήσεις με αδύναμο κεφάλαιο, οι οποίες δεν μπορούν να ανταγωνιστούν επιχειρήσεις χωρών χαμηλού εργατικού κόστους στην Ασία και την Ανατολική Ευρώπη.⁶¹

58 «What Greece needs» [«Τι χρειάζεται η Ελλάδα»], Berenberg Bank, 30/1/2012. 59 Ο.π. 60 Μίχαελ Φουξ, αντιπρόεδρος της κοινοβουλευτικής ομάδας του CSU, μέσω του πρακτορείου Reuters, 9/2/2012. 61 *Frankfurter Rundschau*, 10/2/2012 - στο διαδίκτυο: <http://www.fr-online.de/schuldenkrise/kommentar-zu-griechenland-keine-exportprodukte,1471908,11613222.html>. Επίσης: Natixis, Flash Economics: *Greece – The multiple austerity measures no longer make sense* [Ελλάδα – Τα απανωτά μέτρα λιτότητας δεν έχουν πλέον νόημα], 15/2/2012.

Οι υπέρογκες περικοπές μισθών δεν πρόκειται να οδηγήσουν σε ραγδαία αύξηση των εξαγωγών, αλλά σε μείωση της εγχώριας ζήτησης, η οποία δεν είναι δυνατόν να ισοσκελιστεί από αύξηση εξαγωγών.

Επιπλέον, από το νέο πακέτο βοήθειας των 130 δισεκατομμυρίων ευρώ, η οικονομία και ο πληθυσμός της Ελλάδας δεν θα δουν σχεδόν τίποτα: περίπου 80 δισεκατομμύρια ευρώ εξυπηρετούν τη χρηματοδότηση του κουρέματος του χρέους (35 δισεκατομμύρια ευρώ καταβάλλονται άμεσα στους δανειστές, 50 δισεκατομμύρια προορίζονται για τη διάσωση των ελληνικών τραπεζών μετά τη μερική διαγραφή, βλ. παρακάτω). Περίπου 20 δισεκατομμύρια ευρώ πηγαίνουν προς εξυπηρέτηση του χρέους στις ευρωπαϊκές κεντρικές τράπεζες που κατέχουν ελληνικά ομόλογα. Συνολικά, μόνο 30 δισεκατομμύρια ευρώ περίπου εξυπηρετούν τη μείωση του δημοσιονομικού ελλείμματος της Ελλάδας. Το μεγαλύτερο μέρος του πακέτου βοήθειας λοιπόν δεν χρησιμοποιείται για τις συντάξεις, τα σχολεία και τις επιχειρήσεις, αλλά δαπανάται για να αποπληρωθούν οι τόκοι των δανείων.

2. ΜΙΑ «ΕΥΛΟΓΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΙΔΙΩΤΩΝ ΠΙΣΤΩΤΩΝ»

Απόφαση: Οι ιδιώτες πιστωτές της Ελλάδας –τράπεζες, αμοιβαία κεφάλαια, ασφαλιστικές εταιρίες– θα πρέπει σύμφωνα με το σχέδιο της ΕΕ να παραιτηθούν οικιοθελώς από το ήμισυ περίπου των αξιώσεών τους, δηλαδή 100 δισεκατομμύρια ευρώ περίπου. Στα τέλη του 2011 η εικόνα των δανείων από τους πιστωτές ήταν η εξής (εκτιμώμενα μεγέθη σε δισ. ευρώ):

Συνολικό χρέος	350
ΕΚ ΤΩΝ ΟΠΟΙΩΝ	
Θεσμικοί πιστωτές	150
ΕΚ ΤΩΝ ΟΠΟΙΩΝ	
ΔΝΤ, ευρωπαϊκά κράτη κ.ά.	90
κεντρικές τράπεζες ευρωπαϊκών κρατών	60
Ιδιώτες πιστωτές	200
ΕΚ ΤΩΝ ΟΠΟΙΩΝ	
ελληνικές τράπεζες	50
ελληνικά ασφαλιστικά ταμεία	30
ευρωπαϊκές τράπεζες	40
ευρωπαϊκές ασφάλειες	15
λοιποί	65

Για να συμμετέχουν εθελοντικά οι ιδιώτες πιστωτές στο κούρεμα του χρέους, τους παρέχονται ανταλλάγματα: για το υπόλοιπο των αξιώσεών τους (πάνω από 100 δισ. ευρώ) θα λάβουν άμεσα 30 δισεκατομμύρια ευρώ, συν 6 σχεδόν δισ. ευρώ για τους τόκους. Το ποσό των αξιώσεών τους που παραμένει (70 δισ. ευρώ) θα αντικατασταθεί με ομόλογα μακράς διάρκειας με χαμηλότερο επιτόκιο (3,6% κατά μέσο όρο), τα οποία θα είναι εγγυημένα. Εφόσον το 90% των ιδιωτών πιστωτών δεχτεί να συμμετέχει στο κούρεμα του χρέους, τότε το χρέος της Ελλάδας θα μειωθεί από 160% σε 120% του ΑΕΠ στο διάστημα 2011–2020.

Αξιολόγηση: Στόχος της μερικής διαγραφής του χρέους είναι, υποτίθεται, να καταστεί το βάρος του ελληνικού χρέους «βιώσιμο» ή «ανεκτό». Τι σημαίνει αυτό; Εν προκειμένω, «ανεκτό» δεν σημαίνει καθόλου ότι με το κούρεμα του χρέους η Ελλάδα θα ανακουφιστεί τόσο ώστε να διατεθούν χρήματα σε άλλους τομείς – κοινωνικές και υλικές υποδομές, προσωπικό κ.λπ. Για να συμβεί αυτό θα έπρεπε να διαγραφεί μεγαλύτερο μέρος του χρέους. Μολονότι η Ελλάδα απαλλάσσεται από χρέη 100 δισεκατομμυρίων ευρώ, την ίδια στιγμή πρέπει να δανειστεί εκ νέου – από τα ευρωπαϊκά κράτη και το ΔΝΤ– 30 δισεκατομμύρια ευρώ ώστε να καταφέρει να τα προκαταβάλει στους ιδιώτες δανειστές. Επίσης, το ελληνικό κράτος πρέπει να δανειστεί κι άλλα χρήματα για να στηρίξει το τραπεζικό του σύστημα. Διαφορετικά, οι εγχώριες τράπεζες θα πτωχεύσουν, επειδή με τη συμμετοχή τους στο κούρεμα εξανemizεται μεγάλο μέρος των τοποθετήσεών τους.

Αμφισβητείται ευρέως το εάν το κούρεμα πετύχει το στόχο του – δηλαδή να μειωθεί το χρέος στο 120% του ΑΕΠ. Προπαντός επειδή αυτός ο στόχος βασίζεται σε αισιόδοξες υποθέσεις σχετικά με τη μελλοντική ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας. Αλλά ακόμη και εάν ο στόχος μπορούσε να επιτευχθεί, η Ελλάδα θα εξακολουθούσε να έχει γιγάντιο χρέος. «Το ότι χρέος 120% είναι ανεκτό αποτελεί πολιτική εικασία, όχι οικονομική».⁶² Όλα αυτά είναι γνωστά. Γιατί τότε τα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης –και κυρίως η Γερμανία– επιμένουν στη στρατηγική τους; Η απάντηση βρίσκεται στο σκοπό του κουρέματος: να κάνει το χρέος «βιώσιμο» – και όχι τη ζωή των Ελλήνων ευκολότερη.

Πρώτον, με το κούρεμα διαγράφονται μόνο τα χρέη εκείνα που θεωρούνται έτσι κι αλλιώς χαμένα – άρα οι πιστωτές δεν χάνουν τίποτε περισσότερο απ' ό,τι έχουν ήδη χάσει. Δεύτερον, το κούρεμα και η χρονική επιμήκυνση του χρέους της Ελλάδας γίνονται ώστε να καταστεί εφικτή η αποπληρωμή του υπόλοιπου χρέους. Η αποπληρωμή των δανείων είναι εφεξής η κεντρική

υποχρέωση του κράτους. Πρέπει να διασφαλιστεί ότι θα γίνει «βιώσιμη». Συνεπώς «διάσωση της Ελλάδας» σημαίνει απλώς και μόνο να διασωθούν οι αξιώσεις που έχουν από την Ελλάδα οι δανειστές της. Για την ίδια τη χώρα δεν εξασφαλίζεται τίποτα, όπως φαίνεται από τις απαιτήσεις για περαιτέρω περικοπές των κοινωνικών δαπανών.

Η διαπίστωση «Η ελληνική κρίση δεν εξυγιαίνει, καταστρέφει»⁶³ υποδεικνύει μια επιπλέον ερμηνεία: η Ελλάδα τιμωρείται προς παραδειγματισμό. Όποιο κράτος εντός της Ευρωζώνης χρειαστεί τη βοήθεια των άλλων, θα την έχει μόνον εάν συμφωνήσει ότι θα πειθαρχήσει σε όλες τις επιταγές λιτότητας που θα επιβάλουν οι χρηματοδότες του και στην ανάγκη θα θυσιάσει ακόμη και μεγάλα τμήματα της οικονομίας του. Αυτό το παράδειγμα θα πρέπει να λειτουργεί αποτρεπτικά και να εξαναγκάζει και άλλες χώρες σε λιτότητα. Ταυτοχρόνως χρησιμεύει και ως σήμα στις χρηματοπιστωτικές αγορές: εμείς, οι εκπρόσωποι της Ευρωζώνης, κάνουμε τα πάντα ώστε να ανακτήσουμε την εμπιστοσύνη σας. Με το κούρεμα «η ΕΕ έδειξε ξεκάθαρα την ικανότητά της να ενεργεί με το βλέμμα στραμμένο στις διεθνείς χρηματαγορές», καυχιέται η Ομοσπονδιακή Ένωση Γερμανικών Τραπεζών.⁶⁴

Οι γερμανοί πιστωτές από την πλευρά τους δεν θα καταγράψουν μεγάλες ζημιές. Η απώλειά τους θα είναι μικρή. Διότι, πρώτον, είχαν ήδη ξεγράψει μεγάλο μέρος των δανείων τους προς την Ελλάδα. Δεύτερον, χωρίς το κούρεμα τα ομόλογα κινδύνευαν να χάσουν εντελώς σε αξία – αυτό τώρα αποφεύχθηκε, η εξυπηρέτηση του υπόλοιπου χρέους είναι εξασφαλισμένη. Τρίτον, τα κράτη της ΕΕ δεσμεύτηκαν να εγγυηθούν με τα χρήματά τους για τα χρέη άλλων κρατών της Ευρωζώνης, όπως της Πορτογαλίας, της Ιρλανδίας, της Ισπανίας, της Ιταλίας – και επομένως για τις αξιώσεις όσων δανειοδότησαν αυτά κράτη (βλ. σχετικά το επόμενο σημείο). Δεν είναι τυχαίο ότι στα τέλη Οκτωβρίου 2011, την επομένη της ανακοίνωσης ότι επίκειται κούρεμα του χρέους, η τιμή της μετοχής της Commerzbank αυξήθηκε κατά 15% και της Deutsche Bank κατά 12%.

63 WestLB Mellon, 17/2/2012. 64 Γερμανικό Πρακτορείο Ειδήσεων, 21/2/2012.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΒΗΜΑ: ΤΟ EFSF ΚΑΙ Ο ESM – ΤΟ ΤΕΙΧΟΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΑΠΟ ΤΑ ΚΡΑΤΗ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

Απόφαση: Ο μηχανισμός διάσωσης του ευρώ, δηλαδή το Ευρωπαϊκό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (EFSF), διευρύνθηκε.⁶⁵ Ενώ κατά την ίδρυσή του το 2010 μπορούσε να δανείσει 250 δισεκατομμύρια ευρώ, τον Οκτώβριο του 2011 το ποσό αυτό αυξήθηκε στα 440 δισεκατομμύρια. Αυτό έγινε για να ενισχυθεί η εμπιστοσύνη των χρηματαγορών προς την Ευρωζώνη. Διότι μέσω του EFSF μπορούν να χρηματοδοτηθούν χώρες οι οποίες είχαν χάσει την εμπιστοσύνη των αγορών και ως εκ τούτου δεν κατάφερναν πλέον να δανειστούν από αυτές με προσιτά επιτόκια. Συνεπώς, το EFSF και –από τα μέσα του 2012– ο Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Σταθερότητας (ESM) εγγυώνται στους δανειστές την πληρωμή των αξιώσεών τους έναντι κρατών της Ευρωζώνης.

Ωστόσο, πολύ γρήγορα φάνηκε ότι ακόμη και ο διευρυμένος μηχανισμός διάσωσης δεν επαρκεί για να χρηματοδοτεί επί μακρόν χώρες όπως η Ισπανία και η Ιταλία σε περίπτωση ανάγκης.⁶⁶ Το EFSF δεν μπορεί συνεπώς να επιτελέσει τη λειτουργία του ως εγγυητή των επενδυτών. Η ΕΕ αποφάσισε λοιπόν να αυξήσει κι άλλο τον όγκο του δανεισμού. Αλλά για αυτόν το σκοπό δεν διέθεσαν περισσότερα χρήματα τα κράτη της Ευρωζώνης, άλλα άνοιξαν το EFSF στη συμμετοχή άλλων χωρών, όπως η Κίνα, και των ιδιωτών επενδυτών. Σκόπευαν έτσι να αυξήσουν τον όγκο δανεισμού στο ένα τρισεκατομμύριο ευρώ.⁶⁷ Επιπλέον, αποφασίστηκε να τεθεί νωρίτερα σε ισχύ ο ESM, που αντικαθιστά το EFSF, και να αρχίσει να λειτουργεί από τα μέσα του 2012. Έτσι θα μπορούσε να επιτευχθεί, σύμφωνα με τον Σόιμπλε, «μια αποτελεσματική χρήση του προσωρινού μηχανισμού διάσωσης ώστε να αποσοβηθεί εν τη γενέσει του ο κίνδυνος μετάδοσης».

Αξιολόγηση: Παρά τη «μόχλευση», το EFSF και ο ESM θεωρούνται πολύ αδύναμοι για να καταφέρουν να συγκρατήσουν τα μεγάλα κράτη της Ευρωζώνης

⁶⁵ Το EFSF είναι εταιρία και διέπεται από το δίκαιο του Λουξεμβούργου. Ως εγγυητές της εμφανίζονται τα κράτη της Ευρωζώνης. Χάρη στην εγγυήσή τους το EFSF μπορεί να δανειστεί χρήματα από τις αγορές με χαμηλό επιτόκιο. Αυτά τα χρήματα τα δανείζει στη συνέχεια με μεγαλύτερο επιτόκιο στα κράτη της Ευρωζώνης που βρίσκονται σε κρίση. Από τα μέσα του 2012 είναι έτοιμος να τεθεί σε εφαρμογή ο ESM. Στον ESM τα κράτη-μέλη εισφέρουν συνολικά 80 δισεκατομμύρια ευρώ ως ιδρυτικό κεφάλαιο, τα οποία είναι άμεσα διαθέσιμα στο μηχανισμό. Σε αυτά προστίθενται και 420 δισεκατομμύρια που ο ESM έχει το περιθώριο να δανειστεί από τις χρηματαγορές με εγγυητές τα κράτη-μέλη. ⁶⁶ Σύμφωνα με εκτιμήσεις του οίκου Bloomberg, στην περίπτωση αυτή θα χρειαζόταν το ποσό των 3 τρισεκατομμυρίων ευρώ· πρβλ. στο διαδίκτυο: <http://www.bloomberg.com/news/2011-10-17/europe-s-last-stand-in-financial-crisis-needs-overwhelming-firepower-view.html>. ⁶⁷ Για το πώς λειτουργεί αυτό, βλ. BHF-Bank, *Die gehebelte EFSF – großartig oder kleinartiigt?* [Το EFSF μετά τη μόχλευση – εξαιρετικής ή μέτριας ισχύος;], Wirtschaftsdienst 27/10/2011.

σε περίπτωση εξάπλωσης της κρίσης. Συνεπώς, δεν πετυχαίνουν το σκοπό τους να εμπνεύσουν στις χρηματαγορές την ασφάλεια ότι τα κράτη της Ευρωζώνης παραμένουν πάντα ικανά προς πληρωμή, ακόμη και αν αυτές οι ίδιες οι αγορές κερδοσκοπούν εις βάρος τους και τους αρνούνται νέα δάνεια.

Συγχρόνως όμως ορισμένες χώρες της Ευρωζώνης, όπως η Γερμανία, αρνούνται να διαθέσουν περισσότερα χρήματα στο μηχανισμό διάσωσης του ευρώ, γιατί κάτι τέτοιο το θεωρούν υπερβολικά ακριβό.

Βλέπουμε εδώ μια αντίφαση της ευρω-διάσωσης. Για να αναδείξουμε την αντίφαση αυτή χρειάζεται να επιστρέψουμε στα βασικά: ποιο είναι το πραγματικό πρόβλημα των χωρών της Ευρωζώνης; Λέγεται πως είχαν υπερβολικά υψηλό χρέος. Αυτό μπορεί να διατυπωθεί ως εξής: οι χρηματαγορές έχουν δανείσει στα κράτη υπερβολικά πολλά χρήματα. Τα 9 περίπου τρισεκατομμύρια ευρώ του δημόσιου χρέους των ευρωπαϊκών κρατών μεταφράζονται σε ομόλογα και αξιώσεις των δανειστών τους. Είναι αξιώσεις πληρωμής και αποτελούν ένα μεγάλο μέρος του παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού ενεργητικού. Εξαιτίας της κρίσης δεν είναι βέβαιο αν τα δάνεια θα μπορέσουν να εξυπηρετηθούν, αν οι πιστωτές θα μπορέσουν να πάρουν πίσω τα χρήματά τους. Άρα αυτός ο πλούτος των τρισεκατομμυρίων κινδυνεύει.

«Υπερβολικά μεγάλο δημόσιο χρέος» σημαίνει λοιπόν υπερβολικά μεγάλο αριθμό αξιώσεων που πρέπει να πληρωθούν στους πιστωτές. Κοντολογίς, σε όλο τον κόσμο κυκλοφορεί μεγάλο χρηματιστικό κεφάλαιο σε μορφή δημόσιου χρέους των κρατών της Ευρωζώνης. Είναι λοιπόν απαραίτητο να αποτραπεί η υποτίμηση αυτού του πλούτου. Γι' αυτό δίνουν οικονομικές εγγυήσεις τα κράτη της Ευρωζώνης.

Η αντίφαση: εκείνες ακριβώς οι χώρες, οι οποίες κατά την εκτίμηση των χρηματαγορών έχουν ήδη δανειστεί υπερβολικά, θέλουν με νέα δάνεια να εγγυηθούν για την αξία των παλιών. Οι σωτήρες του ευρώ την καταλαβαίνουν αυτή την αντίφαση· κάθε φορά που θέλουν να διευρύνουν το μηχανισμό έρχονται αντιμέτωποι με το ερώτημα εάν μπορούν να ανταπεξέλθουν οικονομικά. Έτσι, ο οίκος αξιολόγησης Standard & Poor's υποβάθμισε στις αρχές του 2012 την πιστοληπτική ικανότητα της Ιταλίας, κυρίως ενόψει της πιθανής επιβάρυνσής της από τις επικείμενες επιχειρήσεις διάσωσης των άλλων χωρών της Ευρωζώνης. Αυτή η αντίφαση όμως καθιστά αναξιοπίστο τον ίδιο το μηχανισμό διάσωσης. Γι' αυτό και οι ευρωπαίοι πολιτικοί δεν κατάφεραν να βρουν επενδυτές που θα συνέβαλαν σε περαιτέρω «μόχλευση» του EFSF. Ως εκ τούτου, ο μηχανισμός τώρα πρέπει να διευρυνθεί ακόμη περισσότερο. Τα κράτη δίνουν στο ΔΝΤ ακόμη περισσότερα χρήματα για την καταπολέμηση της κρίσης είτε μεταφέροντας τα εναπομείναντα 250 δισεκατομμύρια ευρώ του EFSF στον νέο μηχανισμό διάσωσης, τον ESM (500 δισ. ευρώ), ο οποίος από τον Ιούλιο

του 2012 θα αντικαταστήσει το EFSF, είτε επιτρέποντας να συνυπάρχουν για περιορισμένο χρονικό διάστημα το EFSF και ο ESM.

Άρα ο μηχανισμός διάσωσης, με αυτόν τον τρόπο, δεν λύνει καθόλου το πρόβλημα της πιστοληπτικής ικανότητας και του χρέους της Ευρωζώνης· αντιθέτως, το εντείνει. Γι' αυτό τα κράτη-μέλη αποφάσισαν, σε ένα τρίτο βήμα, να πάρουν ακόμη πιο δραστικά μέτρα:

ΤΡΙΤΟ ΒΗΜΑ: ΔΙΑΡΚΗΣ ΣΤΑΘΕΡΟΤΗΤΑ ΜΕΣΩ ΤΟΥ ΘΕΣΜΙΚΟΥ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΥ ΤΟΥ ΕΛΛΕΙΜΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΕΡΙΚΟΠΗΣ ΤΩΝ ΜΙΣΘΩΝ

Για να εφησυχάσουν μόνιμα οι χρηματοπιστωτικές αγορές, πρέπει «Να δεσμεύονται ρητά τα επισφαλή στον χρηματοπιστωτικό κίνδυνο κράτη ότι θα λάβουν όλα τα αναγκαία οικονομικά, πολιτικά και δημοσιονομικά μέτρα» (Σόιμπλε). Η λέξη «επισφαλή» στη δήλωση αυτή είναι κρίσιμης σημασίας. Διότι «επισφαλή» στον χρηματοπιστωτικό κίνδυνο είναι όλα τα κράτη της Ευρωζώνης. Καμία χώρα, συνεπώς, δεν μπορεί να αποφύγει τα απαιτούμενα μέτρα.

3. ΤΑ «ΜΕΤΡΑ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ»: ΝΟΜΟΙ ΓΙΑ ΤΗ ΛΙΤΟΤΗΤΑ

Αποφάσεις: Τα περισσότερα κράτη της ΕΕ, εγκρίνοντας το Σύμφωνο Δημοσιονομικής Σταθερότητας, απαγόρευσαν, θα λέγαμε, στον εαυτό τους να αναλάβουν στο μέλλον δημόσιο χρέος μεγαλύτερης κλίμακας. Όποιος παραβεί το Σύμφωνο Δημοσιονομικής Σταθερότητας δεν θα δανειοδοτείται από το μηχανισμό διάσωσης.

Πρώτος νόμος: Θεσμικός περιορισμός του χρέους. Σύμφωνα με το γερμανικό πρότυπο, πρέπει να συμπεριληφθεί στα εθνικά συντάγματα κάθε χώρας της Ευρωζώνης ο στόχος του ισοσκελισμένου προϋπολογισμού. Από το 2014, τα λεγόμενα διαρθρωτικά δημοσιονομικά ελλείμματα –δηλαδή ο μακροπρόθεσμος μέσος όρος του ελλείμματος ανεξαρτήτως των κυκλικών διακυμάνσεων– δεν θα μπορούν να υπερβαίνουν το 0,5% του ΑΕΠ. Επιπλέον, επιδιώκεται δημοσιονομικό πλεόνασμα, δηλαδή τα κράτη δεν πρέπει να δανείζονται πλέον. Στην περίπτωση παράβασης αυτών των οδηγιών θα ενεργοποιείται ένας αυτόματος διορθωτικός μηχανισμός, κατά τον οποίο «ο αμαρτήσας» θα πρέπει να παρουσιάσει στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή ένα πρόγραμμα για τη βελτίωσή του. Αν μια χώρα δεν υλοποιεί τον θεσμικό περιορισμό του χρέους μπορεί να εναχθεί ενώπιον του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου.

Δεύτερος νόμος: ένα αυστηρότερο σύμφωνο σταθερότητας του ευρώ. Όταν σε ένα χρόνο το τρέχον (όχι το διαρθρωτικό) δημοσιονομικό έλλειμμα μιας χώρας της ΕΕ υπερβεί το 3% του ΑΕΠ, τότε αυτή η χώρα θα υποστεί αυτομάτως συνέπειες, για παράδειγμα χρηματική ποινή.

Αξιολόγηση: Στον θεσμικό περιορισμό του χρέους* υπάρχει ωστόσο ένα τεχνικό πρόβλημα: πόσο υψηλό είναι εντέλει το διαρθρωτικό έλλειμμα; Ποιο μέρος του ελλείμματος προκαλείται από τις κυκλικές διακυμάνσεις και ποιο μέρος είναι διαρθρωτικό; Αυτό δεν μπορεί να υπολογιστεί με ακρίβεια. Σε μια έρευνα του Ινστιτούτου ΙΜΚ παρουσιάζονται 70 τουλάχιστον διαφορετικοί τρόποι υπολογισμού ενός διαρθρωτικού ελλείμματος.⁶⁸ Υπάρχει λοιπόν εδώ μεγάλο περιθώριο για «μαγείρεμα».

Όμως το πραγματικό πρόβλημα των αυστηρών οδηγιών για το δημοσιονομικό έλλειμμα ενός κράτους έγκειται στην κλίμακα. Διότι, σε αντίθεση με τις δαπάνες της, μια κυβέρνηση δεν μπορεί να ελέγξει το έλλειμμά της. Το παράδειγμα της Ελλάδας: μεταξύ 2009 και 2011 το ελληνικό κράτος μείωσε τις δαπάνες του⁶⁹ κατά 17 % περίπου (κατ' αναλογία, για τη Γερμανία αυτό θα σήμαινε γύρω στα 180 δισ. ευρώ). Επιπλέον αυξήθηκαν οι φόροι. Κι όμως, το 2011 το έλλειμμα δεν μειώθηκε. Ο λόγος: το πρόγραμμα λιτότητας καταβάρθρωσε το ΑΕΠ και τα φορολογικά έσοδα. Έτσι αυξήθηκε κι άλλο το δημοσιονομικό έλλειμμα (και άρα το νέο χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ). Τώρα ένα τέτοιο κράτος που υπέπεσε στο «δημοσιονομικό αμάρτημα» θα υφίσταται επιπλέον και χρηματικές κυρώσεις, πράγμα το οποίο δεν θα βελτιώσει, βεβαίως, την οικονομική του κατάσταση.

Συνεπώς, οι προβλεπόμενες ρυθμίσεις για το έλλειμμα δεν μπορούν να λειτουργήσουν. Ωστόσο, η γερμανική κυβέρνηση επιμένει να εφαρμοστεί ο «θεσμικός περιορισμός του χρέους» και να οξυνθούν τα μέτρα λιτότητας. Διότι αυτός ο περιορισμός σημαίνει πολιτική δέσμευση των κρατών για «σταθεροποίηση» των δημοσιονομικών τους. Με αυτή τη δέσμευση τα κρατικά ομόλογα της Ευρωζώνης υποτίθεται πως θα μετατραπούν σε απολύτως αξιόπιστες χρηματιστικές επενδύσεις. Επίσης, η σταθερότητα του δημόσιου χρέους των κρατών της Ευρωζώνης –δηλαδή η σταθερότητα των τοποθετήσεων όσων κατέχουν κρατικά ομόλογα της Ευρωζώνης– περιβάλλεται με συνταγματική ισχύ, και επομένως τα κράτη έχουν την υποχρέωση να διατηρήσουν την «εμπιστοσύνη» των επενδυτών. Ως εκ τούτου, κάθε περικοπή κοινωνικών παροχών θα μπορεί να δικαιολογείται από το Σύνταγμα και οι ενδεχόμενες διαμαρτυρίες θα φιμωθούν. Ο περιορισμός των δημόσιων δαπανών είναι ένα πράγμα. Αλλά οι πολιτικοί γνωρίζουν καλά ότι χωρίς αντίστοιχη οικονομική ανάπτυξη το δημόσιο χρέος δεν μπορεί να είναι σταθερό. Όμως από πού θα έρθει η απαιτούμενη οικονομική ανάπτυξη; Οι πολιτικοί επικεντρώνονται εν προκειμένω αποκλειστικά στα μέτρα για την αύξηση της διεθνούς «ανταγωνιστικότητας».

* Σ.τ.μ.: το λεγόμενο «φρένο του χρέους», από τον γερμανικό όρο *Schuldenbremse*. 68 IMK Working Paper, αρ. 88, Ιανουάριος 2012, στο διαδίκτυο: http://www.boeckler.de/imk_5279.htm?produkt=HBS-005162&chunk=1&jahr=. 69 Δεν έχουν συνυπολογιστεί εδώ οι δαπάνες για τόκους, τους οποίους η ελληνική κυβέρνηση δεν μπορεί να επηρεάσει.

4. ΤΑ «ΜΕΤΡΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ»: ΝΟΜΟΙ ΓΙΑ ΤΙΣ ΠΕΡΙΚΟΠΕΣ ΜΙΣΘΩΝ

Αποφάσεις: Στο πλαίσιο της «μακροοικονομικής επιτήρησης» και του «Ευρωπαϊκού εξαμήνου» η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θα ελέγχει κάθε χρόνο την εξωτερική οικονομική ισορροπία των κρατών-μελών – κυρίως το έλλειμμα εξωτερικού εμπορίου, αν δηλαδή οι χώρες εισάγουν περισσότερα από όσα εξαγουν. Αν διαπιστωθούν υψηλά ελλείμματα εξωτερικού εμπορίου, η Επιτροπή θα υποδεικνύει μεταρρυθμίσεις οι οποίες πρέπει να εφαρμοστούν.⁷⁰ Διαφορετικά θα κινηθεί δικαστική διαδικασία για υπέρμετρες ανισορροπίες.⁷¹ Κατά τη διαδικασία επιτήρησης θα αξιολογηθούν, για παράδειγμα, η αγορά εργασίας, τα ποσοστά εξαγωγών, η ανάπτυξη της παραγωγικότητας, οι προοπτικές ανάπτυξης και η κερδοφορία των εθνικών επιχειρήσεων. Στόχος είναι να ισχυροποιηθεί η διεθνής «ανταγωνιστικότητα» της Ευρώπης μέσω του ενισχυμένου ελέγχου και των μεταρρυθμίσεων.

Ορισμένα από τα «κράτη της κρίσης», κυρίως στη Νότια Ευρώπη, άρχισαν μόλις τώρα, υπό την πίεση των χρηματαγορών, να αναδομούν την οικονομία τους. Οι μεταρρυθμίσεις που αποφασίστηκαν και εξαγγέλθηκαν –σύμφωνα με την «Ατζέντα 2010» της τότε γερμανικής κυβέρνησης συνεργασίας μεταξύ σοσιαλδημοκρατών και πρασίνων– έχουν έναν κυρίως στόχο: τη μείωση του μισθολογικού κόστους ανά τεμάχιο, δηλαδή του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος. «Τα επιτεύγματα των γερμανικών μεταρρυθμίσεων αποτελούν πρότυπο για την Ευρώπη», όπως είπε ο Άντρεας Ρες, οικονομολόγος της Unicredit.⁷² Κεντρικό μέλημα των κυβερνήσεων και των χρηματαγορών είναι η αποδυνάμωση της διαπραγματευτικής δύναμης των συνδικάτων.

Το παράδειγμα της Ελλάδας: Οι συλλογικές συμβάσεις χάνουν τον δεσμευτικό τους χαρακτήρα. Οι διαπραγματεύσεις των μισθών θα γίνονται στο εξής με επιχειρησιακές συμβάσεις. Αυτό καθιστά τους εργαζόμενους ευάλωτους σε εκβιασμούς. Λόγω της υψηλής ανεργίας, της μείωσης του κατώτατου μισθού και των μειωμένων επιδομάτων ανεργίας «αναμένονται δραματικές περικοπές μισθών».⁷³ Η αύξηση του ορίου ηλικίας συνταξιοδότησης όχι μόνο εξοικονομεί στο κράτος τις πληρωμές των συντάξεων, αλλά αυξάνει και τον αριθμό των ατόμων στην αγορά εργασίας, άρα και τον ανταγωνισμό για μια θέση μισθωτής εργασίας.

⁷⁰ Στην αντίθετη περίπτωση –όταν μια χώρα έχει εμπορικό πλεόνασμα– δεν υφίσταται κυρώσεις (βλ. Σημείο 9). Αυτό συμβαίνει με τη Γερμανία, πρβλ. στο διαδίκτυο: <http://www.ftd.de/politik/europa/wirtschaftliche-ungleichgewichte-bruessel-vertuscht-deutsche-suenden/60168919.html>. ⁷¹ Deutsche Bank, *Aktueller Kommentar*, 17/2/2012. ⁷² *Frankfurter Rundschau*, 17/11/2011. ⁷³ Société Générale, *The Economic News*, 7/2/2012.

Το παράδειγμα της Ισπανίας: Η μεταρρύθμιση, το Φεβρουάριο του 2012, έφερε στην Ισπανία μια «επανάσταση στην αγορά εργασίας». ⁷⁴ Οι αποζημιώσεις απόλυσης θα μειωθούν και θα τεθεί ανώτατο όριο. Σε οικονομικά δύσκολους καιρούς όπως οι τωρινοί και στο πλαίσιο της αναδιάρθρωσης, οι εταιρίες θα μπορούν να μειώνουν τους μισθούς και να αλλάζουν το ωράριο εργασίας χωρίς τη συναίνεση των συνδικάτων. Στις μικρές και τις μεσαίες επιχειρήσεις –οι οποίες αποτελούν το μεγαλύτερο μέρος της ισπανικής οικονομίας– θα ισχύσει σύντομα μια νέα σύμβαση εργασίας, η οποία προβλέπει για όλους τους νεοπροσληφθέντες δοκιμαστική περίοδο ενός έτους. Η ηλικία συνταξιοδότησης ανέβηκε. Η σχεδιαζόμενη αύξηση του κατώτατου μισθού δεν θα ισχύσει.

Το παράδειγμα της Ιταλίας: Θα επιτρέπεται στις επιχειρήσεις να πληρώνουν χαμηλότερο μισθό από αυτόν που προβλέπει η συλλογική σύμβαση εργασίας. Οι μικρές επιχειρήσεις θα πληρώνουν χαμηλότερες εισφορές ασφάλισης. Προβλέπεται επίσης χαλάρωση των διατάξεων για τις απολύσεις. Οι μισθολογικές διαπραγματεύσεις θα γίνονται όλο και περισσότερο σε επίπεδο επιχειρήσεων ώστε να επιβραδυνθούν οι μισθολογικές αυξήσεις. Η ηλικία συνταξιοδότησης θα αυξηθεί. Όλα αυτά γίνονται με σκοπό «να διευκολυνθεί η οικονομική δραστηριότητα των ιταλικών επιχειρήσεων και να προσελκυθούν περισσότεροι ξένοι επενδυτές». ⁷⁵

Το παράδειγμα της Πορτογαλίας: «Οι περικοπές μισθών στον δημόσιο τομέα ενδέχεται να συμπιέσουν τους μισθούς στον ιδιωτικό τομέα», ⁷⁶ πράγμα που ισχύει και για άλλες χώρες. Θα καταργηθούν τέσσερις αργίες και τρεις ημέρες άδειας. Η διαδικασία απολύσεων θα απλοποιηθεί. Οι αποζημιώσεις απόλυσης θα μειωθούν. Θα επιτρέπεται στις επιχειρήσεις να παρεκκλίνουν από τις συλλογικές συμβάσεις και να πληρώνουν χαμηλότερους μισθούς. Με χαμηλότερα επιδόματα υπερωριών και ελαστικότερες ρυθμίσεις για το ωράριο θα ελαστικοποιηθούν οι συνθήκες εργασίας και η εργατική δύναμη θα φθηνώνει.

Το παράδειγμα της Γαλλίας: Μπορεί η Γαλλία να μην βρίσκεται αυτή τη στιγμή σε κρίση, όμως και εκεί έχουν προγραμματιστεί μεταρρυθμίσεις στην αγορά εργασίας. Διότι «η Γαλλία έχασε ένα μερίδιο στη διεθνή αγορά έναντι άλλων χωρών, ενώ η Γερμανία κατάφερε να ισχυροποιήσει τη θέση της». ⁷⁷ Προβλέπεται χαλάρωση της διαδικασίας απόλυσης, μείωση του κατώτατου μισθού και αποδυνάμωση των συλλογικών συμβάσεων που αυτήν τη στιγμή καλύπτουν ακόμη το 90 % των εργαζομένων. Οι επιχειρήσεις, αντιθέτως, θα πληρώνουν χαμηλότερες ασφαλιστικές εισφορές.

74 Commerzbank, *Economics aktuell*, 13/2/2012. 75 Commerzbank, *Economic Insight*, 23/1/2012. 76 Commerzbank, *Woche im Fokus*, 17/2/2012. 77 Commerzbank, *Woche im Fokus*, 10/2/2012.

Αξιολόγηση: Με αυτά τα μέτρα η παραγωγή υποτίθεται πως θα γίνει πιο αποδοτική και οι εξαγωγές θα αυξηθούν. Ο στόχος είναι απλός: να αυξηθεί το περιθώριο κέρδους των επιχειρήσεων,⁷⁸ οι οποίες συγχρόνως υποστηρίζονται με φοροαπαλλαγές. Όλα τα κράτη αντισταθμίζουν τις απώλειες εσόδων με αύξηση του Φόρου Προστιθεμένης Αξίας – αυξάνοντας δηλαδή τα έξοδα των νοικοκυριών. Αυτό δείχνει ότι η σχετική εξαθλίωση των ανθρώπων δεν αποτελεί πια για τους πολιτικούς δεδομένο, αλλά μια κατάσταση την οποία πρέπει με τη συγκεκριμένη πολιτική τους να δημιουργήσουν.

Πρόκειται για μια ευρεία επίθεση στα δικαιώματα των εργαζομένων – δικαιώματα που κατακτήθηκαν με σκληρούς αγώνες και δεν πρόκειται να ανακτηθούν σύντομα. Γιατί η διαδικασία για την «αύξηση της ανταγωνιστικότητας» θα διαρκέσει πολύ. Δεύτερον, η ανταγωνιστικότητα είναι μια αναλογία. Η μείωση των μισθών σε μια χώρα αυξάνει την ανταγωνιστικότητά της – και μειώνει την ανταγωνιστικότητα άλλων χωρών, που πρέπει να αντιδράσουν με νέες «μεταρρυθμίσεις» ώστε να διατηρήσουν τη θέση τους. Είναι ένας αγώνας δρόμου προς τον πάτο.⁷⁹ Και γίνεται επίτηδες: «Αν οι χώρες της Ευρωζώνης συγκλίνουν προς τον μέσο όρο της ανταγωνιστικότητάς τους, τότε η Ευρώπη θα εξαφανιστεί από τον κόσμο», όπως δήλωσε η καγκελάριας Μέρκελ.⁸⁰

⁷⁸ Natisis, Flash Economics, 31/1/2012. Ευτυχώς η τράπεζα υπολόγισε επίσης πόσο πρέπει να μειωθεί ο μισθός ώστε μια χώρα να μπορεί να ανταγωνιστεί τη Γερμανία. Το αποτέλεσμα: στην Ιταλία κατά 50 %, στη Γαλλία κατά 30 %. ⁷⁹ «Σήμερα εξαθλιώνουν τους Έλληνες, αύριο εσάς!» (αφίσα στο Κρόιτσμπεργκ του Βερολίνου). ⁸⁰ Παρατίθεται στο *Spiegel-online*, 25/1/2012.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ:

ΠΟΙΟΝ ΣΩΖΕΙ Η «ΔΙΑΣΩΣΗ» ΤΟΥ ΕΥΡΩ

Αυτή είναι λοιπόν η «διάσωση» της Ευρωζώνης, άρα και του ευρώ, από τη δυσπιστία των χρηματαγορών: για χώρες όπως η Ελλάδα και η Πορτογαλία, η εξυπηρέτηση του χρέους γίνεται το ύψιστο κρατικό καθήκον. Οφείλουν να μειώσουν τις δαπάνες τους και να εξαθλιώσουν μεγάλο τμήμα του πληθυσμού τους για χάρη της πιστοληπτικής φερεγγυότητας της Ευρώπης.

Για άλλα κράτη-μέλη, η χρηματοπιστωτική σταθερότητα θα προκύπτει ως αυτόματο, περίπου, αποτέλεσμα των αυστηρών δημοσιονομικών κανόνων, σύμφωνα με το δόγμα: «Το μόνο που χρειάζεται είναι να είναι πρόθυμη η κυβέρνηση να μειώνει τις δαπάνες, και τότε όλα πάνε καλά». Οι δημοσιονομικοί κανόνες θα εγγυώνται ότι το δημόσιο χρέος των κρατών της Ευρωζώνης θα απολαμβάνει την εμπιστοσύνη των χρηματαγορών, θα είναι δηλαδή μια πρώτης τάξεως επένδυση, η οποία θα εξασφαλίζει απόδοση στους επενδυτές.

Τα προδιαγεγραμμένα όργανα περικοπών επιβαρύνουν αναπόφευκτα την εγχώρια ζήτηση. Σε αντιστάθμισμα, τα ευρωπαϊκά κράτη πρέπει να επικεντρωθούν αποκλειστικά στις εξαγωγές, τις οποίες πρέπει όμως να υποστηρίξουν με μεταρρυθμίσεις «προωθητικές για την ανάπτυξη»: με χαλάρωση των ρυθμίσεων για τις απολύσεις, με αύξηση της ηλικίας συνταξιοδότησης, με μείωση του κατώτατου μισθού και με αποδυνάμωση της αυτονομίας των συλλογικών συμβάσεων εργασίας και των συνδικάτων – όλα στην υπηρεσία της μείωσης του κόστους εργασίας και της ενίσχυσης της πιστοληπτικής φερεγγυότητας της Ευρώπης.⁸¹ Ο γερμανικός Σύνδεσμος Βιομηχάνων επικροτεί: «Το ζήτημα τώρα είναι να πετύχουμε ξανά την ανάπτυξη με ανταγωνιστικότητα και με ιδιωτικές επενδύσεις».

«Όλοι ζήσαμε πάνω από τις δυνατότητές μας», μας λένε συνεχώς. Τα μέτρα για τη «διάσωση» του ευρώ καθιστούν προφανές ποιος καλείται τώρα να υποστεί τη λιτότητα: οι συνταξιούχοι, οι ασθενείς και οι άνεργοι. Βασικό μέλημα είναι να γίνει φθηνότερη η εργατική δύναμη. Αντιθέτως, οι επιχειρήσεις πρέπει να έχουν μεγαλύτερο κέρδος και το κράτος μεγαλύτερα έσοδα, ώστε να διατηρήσει την πιστοληπτική του φερεγγυότητα. Διότι οι κυβερνήσεις χρειάζονται όλο και περισσότερα δάνεια για να εξασφαλίσουν την εξυπηρέτηση του παλιού τους χρέους, δηλαδή για να διασφαλίσουν το χρηματιστικό

⁸¹ «Με μεταρρυθμίσεις στην αγορά εργασίας και μείωση της γραφειοκρατίας, η Ευρώπη θα βελτιώσει την ανταγωνιστικότητά της», διαβεβαίωσε η καγκελάριος Μέρκελ το Φεβρουάριο του 2012, προσπαθώντας να εξασφαλίσει τη συμμετοχή της Κίνας στο μηχανισμό διάσωσης EFSF (*Focus-online*, 2/2/2012).

κεφάλαιο των επενδυτών. Έτσι η ΕΕ το 2010 ξαναπιάνει το επιθετικό της πρόγραμμα: να κάνει την Ευρώπη μέχρι το 2020 «την ανταγωνιστικότερη περιοχή του κόσμου».

Με αυτόν τον τρόπο υποτίθεται πως θα διασφαλιστεί η σταθερότητα του δημόσιου χρέους των κρατών της Ευρωζώνης για χάρη του χρηματοπιστωτικού κεφαλαίου. Για να αυξήσει το χρηματοπιστωτικό κεφάλαιο την αξία του, οι εργαζόμενοι χρεώνονται με περικοπές μισθών και αυξανόμενη παραγωγικότητα – άρα με σχετική εξαθλίωσή τους. Και τότε τα θύματα της «διάσωσης» του ευρώ θα πρέπει να κάνουν τα παράπονά τους στους «τεμπέληδες Έλληνες» και στους «σπάταλους Ιταλούς». Με άλλα λόγια: η υποτίμηση του χρηματιστικού κεφαλαίου αποτρέπεται με την υποτίμηση της εργατικής δύναμης. Το ότι με αυτόν τον τρόπο πρέπει να σωθεί το «δικό μας» ευρώ δείχνει πως το ευρώ είναι ο γενικός πλούτος στην Ευρώπη. Αλλά δεν είναι ο κοινός σε όλους πλούτος.

ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΦΥΛΛΑΔΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΥΡΩΚΡΙΣΗ

luxemburg argumente αρ. 2 – Βερολίνο, Μάρτιος 2012

ISSN 2193-5831

ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ

Stephan Kaufmann

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Σοφία Λαλοπούλου

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ

Ίδρυμα Ρόζα Λούξεμπουργκ

Gesellschaftsanalyse und politische Bildung e.V.

Franz-Mehring-Platz 1, 10243 Berlin

Sabine Nuss, τηλ. 0049 30 44310-448, nuss@rosalux.de

Antonella Muzzurappa, τηλ. 0049 30 44310-421, muzzurappa@rosalux.de

Αθήνα

Ιωάννα Μειτάνη, meitani@rosalux.de

ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ

MediaService GmbH Druck und Kommunikation

ΕΚΤΥΠΩΣΗ

L•Press, Ζαΐμη 40, Εξάρχεια

®EVOLUTION
NOW!

ROSA LUXEMBURG STIFTUNG

